

Lietuvių kalba mokykloje: mokslinės įžvalgos ir pedagoginė patirtis

Ona Laima Gudžinevičiūtė

El. paštas gudzinev@gmail.com

Džiuljeta Maskuliūnienė

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija

El. paštas dziuljeta.maskuliuniene@sa.vu.lt

Santrauka. Straipsnyje apžvelgiama Šiaulių universitete (nuo 2021 m. – Vilniaus universiteto Šiaulių akademija) 2012–2022 m. organizuotų mokslinių praktinių konferencijų „Gimtoji kalba mokykloje“ pranešimų ir straipsnių, parengtų konferencijos pranešimų pagrindu, problematika. Straipsnio tikslas – analitiniu aprašomuoju būdu pristatyti leidinio „Gimtoji kalba mokykloje“ problematiką, aptarti straipsnių temas, problemas, tikslus, apibendrinti iškeltus aktualiausius liuanistikos studijų, lietuvių kalbos ir literatūros mokymo (didaktikos) klausimus, lietuvių kalbos atmainas, pokyčius, norminimą, lietuvių literatūros svarbą ugdant mąstančią, skaitančią, suvokiančią gimtosios (lietuvių) kalbos svarbą asmenybę.

Tęstiniame leidinyje „Gimtoji kalba mokykloje“ paskelbta 119 straipsnių, kuriuos parengė 148 autoriai. Rinkinių kalbinės dalies straipsniai sudaro tokius teminius blokus: 1) Kalbinės aplinkos poveikio, asmenybių įtakos svarba tautinei savimonei išsaugoti. Kalbos politika; 2) Viešojo kalba. Kalbos etiketas; 3) Kalba elektroninėje erdvėje, kompiuterinis raštingumas. Kanceliarinė, administracinė kalba. Kalbos tvarkyba; 4) Kalbos taisyklingumas. Raštingumas. Rašybos ir skyrybos problemos; 5) Kalbos normos ir klaidos; 6) Tarmių tyrimai; 7) Stiliaus figūros. Konceptualiosios metaforos. Asociacijos; 8) Terminijos problemos; 9) Kalbos didaktika. Akademinė, profesinė kalba. Temų laukas platus: aptariamos bendrinė kalba, tarmės, domimasi kalbos norminimu, kalba elektroninėje erdvėje, kalbos didaktika, kalbos mokymo(si) procesu, dvikalbystės padariniais. Literatūrinės dalies straipsniai sudaro penkis teminius blokus: 1) Skaitymo skatinimas, profesinė pedagogų spauda; 2) Lietuvių rašytojų kūryba mokykloje, klasikos skaitymo rūpesčiai; 3) Vaikų literatūra ir mokykla; 4) Darbas su tekstu rengia būsimą skaitytoją; 5) Netradiciniai literatūros mokymo būdai ir kitos problemos. Mokslininkus, mokytojus domina aktualios mokyklos (ir visuomenės) problemos – tiriama, kodėl mažai skaitoma ir svarstoma, siūloma, kas galėtų paskatinti skaitymą. Ryškinama kūrybiško, inovatyvaus bibliotekų darbo svarba, šeimos skaitymo tradicijos. Pabrėžiama, kad svarbus šio lauko žaidėjas yra ir mokykla, kurioje vaikas turi tapti kompetentingu skaitytoju.

Leidinyje publikuoti straipsniai skatina teorinį mokslininkų ir praktinį pedagogų dialogą, išryškina aktualius gimtosios kalbos mokymo klausimus, kviečia drauge ieškoti problemų sprendimo būdų.

Raktažodžiai: lietuvių kalba ir literatūra mokykloje, mokslinės praktinės konferencijos, mokslinės įžvalgos, pedagoginė patirtis, leidinys „Gimtoji kalba mokykloje“.

Received: 2023-09-01. **Accepted:** 2023-12-23

Copyright © 2023 Ona Laima Gudžinevičiūtė, Džiuljeta Maskuliūnienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Lithuanian Language at School: Scientific Insights and Pedagogical Experience

Abstract. The article reviews the issues investigated in the reports and articles developed from the conference reports of the scientific and practical conferences “Mother Tongue at School” organised at Šiauliai University (since 2021, Šiauliai Academy of Vilnius University) in 2012–2022. The aim of the article is to present the journal “Gimtoji kalba mokykloje” [Mother Tongue at School] using the descriptive-analytical method, to discuss topics, problems, aims of the articles, and to summarise the most relevant issues of Lithuanian studies, Lithuanian language and literature teaching (didactics), variations in the Lithuanian language, changes, standardisation, and the importance of Lithuanian literature in developing a thinking and reading individual, conscious of the importance of the native (Lithuanian) language.

The journal “Gimtoji kalba mokykloje” has published 119 articles by 148 authors. Linguistic articles among them are divided into the following thematic blocks: 1) The importance of the influence of linguistic environment and personalities in preserving national identity. Language policy; 2) Public language. Language etiquette; 3) Language in the digital space, computer literacy. Office, administrative language. Language management; 4) Language correctness. Literacy. Spelling and punctuation issues; 5) Language norms and errors; 6) Dialect studies; 7) Stylistic figures. Conceptual metaphors. Associations; 8) Terminology issues; 9) Language didactics. Academic, professional language. The field of topics is broad, discussions include: general language, dialects, language norming, language in the digital space, language didactics, the process of language teaching and learning, and the effects of bilingualism. The articles in the literature section are divided into five thematic blocks: 1) Promotion of reading, professional press for teachers; 2) Lithuanian writers’ works in school, concerns of reading classics; 3) Children’s literature and school; 4) Working with the text to prepare the future reader; 5) Non-traditional literature teaching methods and other problems. Researchers and teachers are interested in current school (and societal) issues, exploring why reading is low and discussing what could encourage reading. The importance of creative, innovative library work and family reading traditions are highlighted. It stresses that the school is also an important player in this field, where the child must become a competent reader.

The articles published in the journal encourage a theoretical dialogue between researchers and practical educators, highlight topical issues in teaching Mother Tongue, and invite to jointly search for solutions to problems.

Keywords: Lithuanian language and literature at school, scientific practical conferences, scientific insights, pedagogical experience, journal “Gimtoji kalba mokykloje” [Mother Tongue at School].

Įvadas

Lituanistikos studijos Šiauliuose skaičiuoja ne vieną dešimtmetį. Nuo 1948 m. Šiauliuose veikė Mokytojų institutas, jis nuo 1954 m. tapo Pedagoginiu institutu, kuriame buvo rengiami įvairių specialybių švietimo darbuotojai, tarp jų – lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai. Institutui 1997 m. tapus Šiaulių universitetu, buvo vykdomos lietuvių filologijos, lietuvių filologijos ir komunikacijos (specializacijos leidyba, bibliotekininkystė, ryšiai su visuomene) bakalauro, lietuvių kalbotyros, literatūrologijos magistro studijos.

Be studijų, Šiaulių universitete buvo organizuojama mokslinė praktinė veikla. Viena iš sėkmingai gyvavusių – konferencija „Gimtoji kalba mokykloje“, įtraukusi akademinę bendruomenę, pedagogus, studentus, moksleivius.

Pirmoji respublikinė mokslinė praktinė konferencija „Gimtoji kalba mokykloje“ buvo surengta 2012 m. vasario 24 d. Konferenciją inicijavo Humanitarinio fakulteto Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedra drauge su Literatūros istorijos ir teorijos katedra. Katedrų vedėjos dr. Ona Laima Gudzinevičiūtė ir prof. dr. Džiuljeta Maskuliūnienė kvietė aptarti lietuvių kalbos ir literatūros problemas, pateikiant mokslines išvalgas, pedagoginę

patirtį mokykloje, mokyklą matant plačiai – nuo bendrojo ugdymo iki universitetinių aukštųjų mokyklų. Konferencijos pavadinime akcentuojama gimtoji – lietuvių – kalba.

Konferencijos tikslai buvo tokie:

- skatinti domėjimąsi gimtąja kalba ir tarme, lietuvių kalbos ugdymu ir puoselėjimu formaliajame ir neformaliajame ugdyme;
- palaikyti glaudžius ryšius su lietuvių kalbos ir literatūros, kitų dalykų mokytojais, kitose institucijose dirbančiais lituanistais;
- sudaryti jiems palankesnes sąlygas tobulėti, kelti savo kvalifikaciją, dalytis patirtimi, skaityti pranešimus;
- skleisti aukštųjų mokyklų dėstytojų (lituanistų, edukologų ir kt.) patirtį.

Pirmosios konferencijos pranešimų pagrindu parengti straipsniai buvo išspausdinti rinkinyje „Gimtoji kalba mokykloje“.

Konferencijos tapo tradicinėmis. Nuo 2016 m. jos skiriamos ir Lietuvių kalbos dienoms (vasario 16 d. – kovo 11 d.) paminėti, rengiamos orientuojantis į Gimtosios kalbos dieną – vasario 21-ąją. Tradiciškai išleidžiami ir pranešimų pagrindu parengtų straipsnių rinkiniai.

Per 11 metų 11 konferencijų perskaitytas 251 pranešimas, juos parengė mokslininkai, kalbos tvarkytojai, dėstytojai, mokytojai, studentai, mokiniai, rinkiniuose paskelbta 119 straipsnių, kuriuos parengė 148 autoriai (žr. lentelę).

1 lentelė. Perskaitytų pranešimų ir parengtų straipsnių bei jų autorių statistika

Nr.	Konferencijos		Straipsnių rinkiniai			
	Data	Pranešimų skaičius	Nr.	Metai	Straipsnių skaičius	Autorių skaičius
1	2012-02-24	23	I	2013	19	21
2	2013-03-01	18	II	2014	13	17
3	2014-03-07	22	III	2015	13	16
4	2015-03-13	24	IV	2016	13	16
5	2016-03-04	18	V–VI	2017	17	23
6	2017-03-24	26				
7	2018-03-09	20	VII–VIII	2019	17	23
8	2019-03-08	19				
9	2020-03-06	18	IX	2020	12	14
10	2021-03-10 (nuotolinė)	26	X	2022	15	18
11	2022-03-04 (nuotolinė)	37				
	Iš viso:	251			119	148

Visos analizuotos gimtosios kalbos problemos straipsnių rinkiniuose pateikiamos dviejuose skyriuose:

I. **Mokslinės įžvalgos** (lietuvių kalbos ir literatūros aktualijas aptaria mokslininkai, aukštųjų mokyklų dėstytojai).

II. **Pedagoginė patirtis** (daugiausia mokytojai aptaria gimtosios kalbos ir literatūros didaktikos problemas, dalijamasi gerąja patirtimi).

Atsižvelgiant į dabartinio gyvenimo ir kalbos realijas pora straipsnių rinkiniuose pateikiami kaip **poleminės pastabos**.

I. Lietuvių kalbos ir didaktikos problemos: mokslinės įžvalgos ir pedagoginė patirtis

Kalbinės aplinkos poveikio, asmenybių įtakos svarba tautinei savimonei išsaugoti. Kalbos politika

Pirmojo straipsnių rinkinio, išleisto 2013 m., pirmasis straipsnis simboliškas dviem prasmėmis: 1) straipsnio autorius – profesorius, habilituotas daktaras Kazimieras Župerka, vienas žymiausių lituanistų Lietuvoje, kurio žodis ir darbai ypač svarbūs Šiauliuose; 2) straipsnio tema – vienas iš svarbiausių klausimų lituanistų bendruomenei: „Ar kalbą reikia prižiūrėti?“. K. Župerka teigia: „Paviršutiniškai žiūrint mokykla ne prižiūri kalbą, o jos moko, tad kalbos priežiūra ar nepriežiūra mokyklai tarsi neaktuali. Bet ar mokymas nėra pati tikroji, pati geroji priežiūra? Mokydami bendrinės kalbos mokytojai kartu prisižiūri savo pačių ir prižiūri mokinių kalbą, pataria, neleidžia jos teršti, šiukšlinti, siekia, kad mokykloje neplistų puskalbė, mažaraštystė; ugdomas tinkamas mokinių požiūris į savo ir aplinkinių kalbą, atsakomybė už pasakytą ar parašytą žodį“ (Žurperka 2013, 8). Autorius primena, kad viešojoje erdvėje nuolat vykstanti diskusija dėl kalbos priežiūros, kalbos norminimo reikalingumo yra amžinai aktualus aiškinimasis. Kalba kinta, todėl visiems svarbu, kaip į kalbos pokyčius, į naujus dalykus kalboje reaguoti. K. Župerka atkreipia dėmesį, kad prieš kelis dešimtmečius pagrindine kalbos kitimo erdve tapo publicistika, žiniasklaida, o dabar labai išaugo reklamos įtaka, ir apibendrina: „Klausimas *Ar reikia kalbą prižiūrėti?* mums, lituanistams, atrodo nereikalingas, nes savaime suprantamas – o kaipgi kitaip? Bet kalba yra visuomenės, tautos, visos kalbinės bendruomenės, ne vienų kalbininkų nuosavybė, o visuomenė reiškia visokių nuomonių, ypač dėl kalbos norminimo. Mes turime tas įvairias nuomones žinoti, aiškintis jų radimosi priežastis, parodyti, kurios iš jų yra klaidingos ir kodėl“ (Žurperka 2013, 10). K. Župerka pabrėžia, kad kiekviena kalba yra sistema, tik kalbininkai ją tiria, išmano, o didžioji visuomenės dalis kalbos sistemiškumu vadovaujasi nesąmoningai arba – jį pažeidžia. K. Župerka pritaria Giedros Radvilavičiūtės žodžiams: „manau, gerai, kad iš viešojoje erdvėje dirbančių žmonių, kurių instrumentas yra kalba, reikalaujama kalbėti taisyklingai“ (ten pat, 12).

K. Župerka primena Antano Maceinos žodžius, kad gimtoji kalba „yra vienintelė *sava* kalba, vadinasi, vienintelė kalba, organiškai suaugusi su mūsų siela ir tapusi josios dalimi“, aptaria kalbos raišką, gelminį kalbos turinį (Župerka 2017, 95).

K. Župerka polemines pastabas išsako, iškėlęs klausimą „Atmesti stilistikos tradiciją?“ (Župerka 2020). Tai reakcija į kalbininkės Loretos Vaicekauskienės 2018 m. paskelbtą

straipsnį „Kaip mūsų vaikus padaro neraštingais – žvilgsnis iš šalies“. K. Župerkos straipsnyje aptariami kalbos kultūros ir stiliaus kultūros ugdymo dalykai, teigiama, kad būtų gerai sutelkti mokytojų, kalbos ir literatūros didaktų ir stilistikos specialistų grupę, atlikti pakankamos imties mokinių rašinių tyrimą ir tik jo pagrindu rengti instrukcijas, teikti rašinių taisymo ir vertinimo rekomendacijas.

Aptaręs dažniausias kablelio klaidas (kablelio trūksta, kablelio nereikia) viešuosiuose raštuose, K. Župerka pabrėžia, kad dažnai žodžio, rašto kultūrą gožia vaizdo kultūra (Župerka 2019). Autorius cituoja Bronislavo Kuzmicko žodžius: „Pasinėrimas į vaizdo kultūrą <...> atpratina jaunus žmones nuo skaitymo, kartu ir nuo rišlaus loginio mąstymo <...>. Tai pasyvi, receptyvi būseną, slopinanti raštingumo sklaidą, bloginanti bendrąją kalbos būklę“ (ten pat, 114).

K. Župerka (2022) aptaria ir įvertina aktualią naujovių temą – lyčiai jautrią kalbą, Vilniaus universitete skelbtas lyčiai jautrios kalbos gaires.

2022 m. buvo paminėtas K. Župerkos jubiliejus, todėl keletas straipsnių skiriami Profesoriaus veiklai aptarti. Genovaitė Kačiuškienė, Regina Kvašytė (2022) pristato profesoriaus Kazimiero Župerkos – 2021 metų Kazickų šeimos fondo Petro Būtėno premijos laureato – nuopelnus, viso gyvenimo indėlį į lituanistikos tyrimus ir mokyklinės lituanistikos plėtojimą, mokytojų ir viešosios kalbos specialistų rengimą ir visuomenės švietimą. Irena Kruopienė (2022) apžvelgia prof. habil. dr. K. Župerkos paskaitas, skaitytas Kalbos ir kultūros instituto „Lingua Lituanica“ rengiamuose Praktiniuose redagavimo kursuose, pateikia K. Župerkos požiūrį į kai kuriuos kalbos reiškinius, pristato šiltus klausytojų atsiliepimus.

G. Kačiuškienė (2017a) prisimena savo Mokytoją profesorių habilituotą daktarą Aleksą Girdenį ne tik kaip vieną žymiausių dialektologijos, fonetikos, fonologijos specialistų, bet ir kaip modernių kalbos informacinių technologijų kūrėją Lietuvoje.

Daug K. Župerkos, A. Girdenio ir kitų žymiausių Lietuvos lituanistikos mokslininkų išugdytų aukštųjų mokyklų absolventų dirba bendrojo ugdymo, aukštosiose mokyklose, įvairiose institucijose, skleidžia profesorių įdiegtas nuostatas dėl gimtosios kalbos statuso, vertinimo, tyrimo.

Gimtosios kalbos dalykai glaudžiai susiję su tautine savimone, tautinio identiteto išsaugojimu. Tautinio identiteto išsaugojimo problemas užsienyje – Vasario 16-osios gimnazijoje – aptaria Birutė Augustanavičiūtė ir Janina Vaitkienė (2016). Autorės primena gimnazijos steigimo istoriją, dabartinę veiklą. B. Augustanavičiūtės ir J. Vaitkienės nuomone, per daugelį metų fundamentalusis gimnazijos tikslas nepasikeitė – suteikti Vakarų Europoje gyvenantiems lietuvių kilmės vaikams sąlygas išsaugoti lietuvišką tapatybę, auklėti juos krikščioniška ir europietiška dvasia, puoselėti lietuvių kalbą ir tradicijas bei neblėstančio mokinių ir mokytojų entuziazmo dėka garsinti Lietuvos vardą ir populiarinti jos kultūrą Vokietijoje, visoje Europoje.

Kodėl jaunimui užsienyje (ir Lietuvoje) verta mokytis lietuvių kalbos ir kalbėti lietuviškai, argumentuotai įrodo G. Kačiuškienė (2019), pateikia 10 svarbiausių lietuvių kalbos ypatybių, išskiriančių ją iš kitų kalbų.

Kokia kalba kalbės lietuvičiai užsienyje, domisi Renata Jakubauskytė (2014), apibendrina tyrimą: daugelio emigrantų vaikų kompiuteriuose nėra lietuviško raidyno, vaikai užsienyje mažai kalba lietuviškai, nors šeimos stengiasi vaikus mokyti gimtosios kalbos.

Bendrinės lietuvių kalbos prestižą aptaria Gintarė Kulbeckienė ir Jurgita Macienė (2019, 2022) – ar madinga jaunimui vartoti taisyklingą kalbą ir ar taisyklinga kalba yra gimnazistui vertybė. Tyrimu ieškoma atsakymų į tokius probleminius klausimus: kaip jaunimas vertina bendrinę lietuvių kalbą? Ar madinga jaunimui viešojoje erdvėje, socialiniuose tinkluose, tarpusavyje bendrauti taisyklinga bendrine lietuvių kalba? Ar, jaunimo nuomone, taisyklingos bendrinės lietuvių kalbos vartojimas yra prestižas? Ar gimnazistams taisyklinga kalba yra vertybė, kurią tikslinga puoselėti? Pastebima, kad šiuolaikinis jaunimas skirtingai vertina bendrinę lietuvių kalbą: vieni ja didžiuojasi ir stengiasi vartoti ne tik viešai, kiti nepaiso net ir svarbiausių bendrinės lietuvių kalbos taisyklių.

G. Kačiuškienė ir I. Kruopienė (2019) primena bendrinės kalbos kelią tarpukariu, aptaria Kaune leisto laikraščio „Mūsų rytojus“ reikšmę lietuvių kalbos įtvirtinimui.

Lietuvių kalbos draugijos valdybos pirmininkė G. Kačiuškienė (2020) Lietuvių kalbos draugijos (toliau – LKD) 85-mečio proga primena LKD veiklos pradžią ir tai, kad žurnale „Gimtoji kalba“ tarpukariu buvo aptariamai lietuvių kalbos mokymo klausimai, apibrėžia šiandieninius tikslus ir uždavinius, vardija darbus ir lūkesčius burti lietuvių kalbos mylėtojus, skatinti LKD veiklą.

Viešoji kalba. Kalbos etiketas

Giedrė Čepaitienė (2014) aptaria sakytinės kalbos ugdymo vidurinėje mokykloje tradiciją, dabar šiam ugdymui keliamus reikalavimus ir matomas pagrindines problemas. Pagrindinės mokyklos ugdymo programoje kiekvieno koncentro žinių ir gebėjimų lygmenyje išvardijami sakytinės kalbos ugdymo siekiniai. Autorė nurodo 6 su sakytine kalba sietinus siekinius, kurie programoje atsiskleidžia apibrėžiant žinias ir gebėjimus: 1) adresato ir kalbėjimo situacijos suvokimas; 2) teksto kūrimas žodžiu; 3) teksto įtaigumas; 4) nuomonės pagrindimas; 5) kalbos taisyklingumas; 6) klausymasis ir diskutavimas. G. Čepaitienė teigia, kad vidurinę mokyklą baigę mokiniai turėtų būti jau parengti oratoriai, galintys laisvai kalbėti įvairiomis viešojo gyvenimo temomis. Bet ar tai patvirtina mūsų viešasis gyvenimas? Ar iš tiesų bendrojo lavinimo mokykla pajėgi išugdyti taip griežtai programose apibrėžtus gebėjimus? Ar patys mokytojai turi pakankamą kvalifikaciją ir laiko, kad pasiektų numatytus rezultatus? Profesorei rūpi ir sakytinės kalbos ugdymo problemos: 1) ar mokytojai yra klausę retorikos ir logikos kursus, susipažinę su pagrindinėmis retorikos ir loginės argumentacijos temomis; 2) ar iš tiesų mokytojams nekyla jokių klausimų, ugdant sakytinę mokinių kalbą; 3) ar visiems mokytojams aiškūs retorikos pamokų organizavimo principai; 4) kiek įmanoma derinti sakinio ir rašytinio teksto kūrimo principus (ar visi jie tinka abiem raiškoms); 5) kaip objektyviai įvertinti mokinių sakytinės kalbos pasiekimų lygį. Tai klausimai, verti mokytojų lituanistų specialiųjų konferencijų, seminarų.

Nagrinėdama viešųjų kalbų etiketą, G. Čepaitienė (2016) atkreipia dėmesį į skirtingų kartų elgseną viešojoje erdvėje, parodo, kokie sunkumai iškyla mokant komunikuoti da-

bartinius mokinius, analizuoja, į kokį adresatą nukreipta televizijos laidų komunikacija. Autorė konstatuoja, kad ši karta beveik nesiugdo komunikacinių gebėjimų, kai bendraujama tiesiogiai. Jie negali susitelkti į pašnekovą, menki empatijos įgūdžiai, nes yra įpratę reikalauti iš kitų, bet ne iš savęs. Komunikacinių gebėjimų ugdymą apsunkina tai, kad ir mokymo procesas dažnai siejamas su įvairiomis medijomis, mokiniai per mažai skatinami dirbti drauge, ieškoti bendrų sprendinių ne internetinėje erdvėje, bet pasiremdami savo žiniomis ir gebėjimais. Mokykloje beveik nebeliko pasakojamųjų dalykų (išimtis – gimtoji ir užsienio kalbos), taigi mokiniai neskatinami kurti arba atkurti teksto, logiškai dėstyti mintis. Negerai, kad žinių tikrinimas remiasi testais, kurie paprastai nereikalauja minčių pagrindimo. Todėl vien lietuvių kalbos mokytojai negali būti atsakingi už menką mokinių rašinių lygį ar tai, kad nesusiformuojama derami kalbėjimo įgūdžiai. Mokytojų lituanistų darbą sunkina ir tai, kad jie menkai tegali sieti mokymą su mokinių mėgstamomis televizijos laidomis. Pirmiausia, laidų, jaunimui įdomių ir orientuotų į jo prusinimą, maža visuose televizijos kanaluose. Antra, beveik nėra laidų, kurias būtų galima pasitelkti analizuojant adresantų ir adresatų santykius, atkreipiant dėmesį į bendravimo strategijas. Deja, televizijos laidos rodo bendravimo stiliaus žemėjimą.

Viešosios sakininės kalbos (politikos, reklamos ir kitokių tekstų) trūkumus, pažeidžiančius logiką, aptaria Irma Jurgaitytė ir K. Župerka (2016). Autorių nuomone, dabartinėje kalbėsenoje pastebimi du priešingi reiškiniai: 1) nereikalinga, nepagrįsta kalbos logizacija ir 2) atsirandantys nauji nelogiški pasakymai. Naujus, ne gyvosios šnekos pasakymus diegia ne kalbininkai, tokie pasakymai plinta dėl raštų, dalykinės kalbos poveikio kitoms kalbos atmainoms. Kalbos trūkumai taisomi vadovaujantis klasikinės logikos dėsniais ir retorikos, kalbos kultūros, stiliaus kultūros postulatais, pragmatine lingvistika. Mokykloje aptariant kalbos klaidas taip pat pirmiausia derėtų kreipti akis ne į kokius nebeaktuales barbarizmus, o į būdingiausias šiandienos kalbos, stiliaus ir minties (mąstymo, logikos) spragas. Mokiniais pagelbėti gali klasikinės logikos pagrindų išmanymas, išugdyta gimtosios kalbos nuovoka, atidesnis, rūpestingesnis, pagarbesnis žvilgsnis į gimtosios kalbos žodį. Vakarų Europoje į viešąjį kalbėjimą kultūros žmonių žiūrima atsakingai. Visur sekti Europa ragina kai kurie postmodernieji Lietuvos intelektualai, tačiau kodėl jie, retoriškai klausia autoriai, kalbos priežiūrą, norminimą vertina kaip mūsų atsilikimą, atgyveną, pažangą stabdantį kliuvinį?

2015 m. Lietuvių kalbos draugija su talkininkais atliko 10–12 klasių moksleivių anoniminę apklausą apie pasirengimą viešojo kalbėjimo įskaitai: domėjosi prekyba tekstais internete, jų kokybe, moksleivių rezultatais, požiūriu ir kt. Rita Urnėžiūtė (2016) pristato mokinių nuomonę apie pasirengimą viešojo kalbėjimo įskaitai mokykloje ir įskaitos kalbų prekybą. Autorė aptaria, kaip internete skelbiama informacija apie galimybę nusipirkti lietuvių kalbos viešojo kalbėjimo įskaitos kalbą, konkrečiais pavyzdžiais parodo kalbų pardavėjų raštingumo lygį ir jų siūlomų darbų turinio vertę, taip pat skatina ieškoti būdų, kaip įveikti tokį reiškinį. Išsiplėtojęs viešojo kalbėjimo įskaitos kalbų prekybos verslas jau pačiu savo buvimu nuvertina savarankiško darbo reikšmę, skatina cinišką požiūrį į lietuvių kalbą kaip į dėstomąjį dalyką, skleidžia abejingumą viešojo kalbėjimo kokybei.

Ši įskaita neturėtų suteikti mokiniams progų sukčiauti, o mokytojams apsimesti, kad to sukčiavimo nepastebi. Gal situaciją pakeis atnaujinta įskaitos programa.

Problemų kelia studentų komunikaciniai gebėjimai, pavyzdžiui, gebėjimas rašyti dalykinius elektroninius laiškus, kurie yra svarbūs kuriant asmens ar organizacijos įvaizdį, užmezgant ar palaikant dvišalius santykius. Apibendrinusi tyrimą Sigita Damanskienė (2016) teigia, kad daug studentų nepaiso elektroninių dalykinių laiškų rašymo principų ir taisyklių: studentų elektroninio pašto adresus dažnai esti emocinio pobūdžio; pastebima, kad laiško antraštės dažnai visai nėra arba jos per ilgos; studentai neskiria dėmesio kalbos taisyklingumui: daro daug gramatinių, skyrybos, rašto kultūros klaidų, lietuviškais rašmenimis rašo pusė dieninių studijų ir trečdalis nuotolinių studijų studentų; kalbos etiketo laikosi mažiau nei pusė studentų: neretai laiškas pradamas be pasisveikinimo, be kreipinio, baigiamas be atsisveikinimo. Ne tik kalbos kultūros dėstytojams reikėtų daugiau kalbėti studentams apie rašytinės komunikacijos reikšmę, atskleidžiančią studentų komunikavimo kompetenciją. Studentai privalo suvokti, kad elektroniniai laišakai atspindi autoriaus asmenybę, įsitikinimus ir emocijas, kartu siunčia žinią apie jo vertę, atsakomybę, sėkmę.

Komunikacijos problemų kyla ir aukštųjų mokyklų absolventams, pradėjusiems savarankiškai dirbti. Laimutės Kardelienės (2015) nuomone, profesinį dialogą galima traktuoti kaip pagalbą pradedančiajam mokytojui. Autorė pabrėžia, kad profesionalai, t. y. patyrę kolegos, turi padėti jauniems specialistams formuotiis vertybines nuostatas.

Kalba elektroninėje erdvėje, kompiuterinis raštingumas. Kanceliarinė, administracinė kalba. Kalbos tvarkyba

Ona Laima Gudzinevičiūtė cituoja R. Miliūnaitės žodžius, pabrėžiančius šių dienų aktualijas: „Sklando aiški kosmopolitizmo dvasia: ne kalba esanti vertybė, o ja perteikiama informacija ir jos kiekis, ir visai nesvarbu, kokiais rašytiniais ar garsiniais simboliškais žmonės bendrauja“ (Miliūnaitė 2006, 62, cit. iš Gudzinevičiūtė 2013, 25). O. L. Gudzinevičiūtė pritaria Aldono Pupkio nuomonei: „yra teigiančių, jog „elektroninės terpės kalba esanti tarpinė grandis tarp rašomosios ir šnekamosios kalbos, savotiška trečioji kalbos vartojimo forma, kur galioja savi dėsniai, nesutampantys nei su rašytinės, nei su sakytinės kalbos ypatumais“ (Pupkis 2005, 218, cit. iš Gudzinevičiūtė 2013, 25). Bendradarbiaujant lituanistams ir kompiuterininkams, kai kurie kompiuterinio raštingumo kalbiniai aspektai yra konkrečiai suformuluoti, tačiau daugelis rašančiųjų neišmano, nepaiso spausdinimo reikalavimų. Šiame straipsnyje O. L. Gudzinevičiūtė aptaria brūkšnio ir brūkšnelio vartojimo ir spausdinimo skirtumus, pavadinimų painiavą, vartojimą – kada minėti ženklai rašomi, kada nerašomi. Autorė primena Aldonos Paulauskienės teiginius, kad, užkabinus ne ten nosinę ar parašius vietoj *a* raidę *e*, skaitytojas vis tiek supras, kas norėta pasakyti, supras teksto turinį (Paulauskienė 2004, 13–14, cit. iš Gudzinevičiūtė 2013, 35). Daugelis kompiuterininkų (ir mėgėjų, ir, deja, profesionalų) mąsto: koks skirtumas, kas tekste – brūkšnelis ar brūkšnys, su tarpais bus išspausdinta ar be jų? Ne viską lemia kiekvieno vartotojo poreikiai, kai nevaržoma savęs apskritai jokiais taisyklėmis, kai kalba liejasi visiškai laisvai, kai tėra svarbu, ką parašyti, pasakyti, o ne kaip tai padaryti, svarbu tik

kalbėti ar rašyti, bet nėra įdomu, kodėl taip daryti. Kalba negali būti patogi pagal kiekvieno rašančiojo norus, kalba turi atitikti visų vartotojų poreikius. Šiandieninėje kalboje dingsta diakritiniai ženklai, vartojami pačių susikurti trumpiniai, rašymas darosi fragmentiškas, lyg užuominomis. Nyksta riba tarp oficialaus, viešo bendravimo (bendrinės) kalbos ir kasdieninės kalbos. Privatu ir vieša – skirtingi dalykai, todėl skirtinga turi būti ir kalba. Rašytinė kalba – logiška, suderinta sistema, kurioje tam, kad adekvačiai būtų perduota informacija, reikia bendro vardiklio, padedančio suprasti. Svarbu ne tik turinys, bet ir forma (raiška), kartais svarbi ir kablelio vieta (*bausti negalima pasigailėti*)... Bendrinė kalba kuriama savaiminius kalbos procesus derinant su kryptingais kalbos norminimo darbais. Kalba – svarbi įsisąmoninto (sąmoningo) bendravimo dalis. Juk ji parodo ir išsilavinimą, išprusimą, raštingumą, o visa tai – pagarbą (arba ne) sau ir kitiems. Bendrinės kalbos vartojimas priklauso ir nuo vidinio poreikio, lemiamo išsilavinimo, pažūrų, amžiaus, aplinkos ir kitų dalykų. Tačiau kalbos vartotojai (ne tik taisytojai, vertintojai, mokytojai) nori ne aklo pasirinkimo, bet logiško, argumentuoto, gilaus (esmės) kalbos faktų, dėsnių supratimo, konkretumo, apibrėžtumo, tikslumo. Tik tada pajuntamas tikrasis kalbos skonis. O. L. Gudzinevičiūtė apibendrina: „Reikia mokytis spausdinti kompiuteriu kokybiškai, reikia ugdyti kalbinį sąmoningumą. Šiandien reikia mokytis to, ko nemokėjom vakar: kalbininkams įvaldyti kompiuterio galimybes, informatikams bendrauti su kompiuteriu derama kalba, moksleiviams, tik pradedantiems sąmoningai mokytis kalbos, ir kitiems vartotojams keisti požiūrį, kad neraštingumą gali paslėpti ar ištaisyti kompiuteris. Kalbą kuria, saugo, už ją yra atsakingi visi kalbos vartotojai. Pradėti mokytis spausdinti (čia labiau tiktų – rašyti) derėtų tinkamai, be klaidų, o ne taip, kaip išeina. Brūkšnys yra skyrybos, o brūkšnelis – rašybos ženklai, rašomi pagal tam tikras taisykles. Už brūkšnių ir brūkšnelio painiojimą, rašymą ne ten, ne taip ir ne tokį, kokio ženklo reikia, jau nors moksleivių darbai turėtų būti ir vertinami atitinkamai, tik ne konstatuojant nemokėjimo faktą, o siekiant išmokyti. Deja, dažnai dėmesys kreipiamas į „rimtesnius“ dalykus, traktuojant minėtuosius kaip „smulkmenas“. Tačiau tai irgi ir rašybos, ir skyrybos, ir spausdinimo kompiuteriu klaidos. Visuomenei reikia tikslios dalykinės informacijos, o kalbininkams ir informatikams reikėtų aptarti kai kuriuos dar neaiškius dalykus ir juos konkrečiai apibrėžti. Juk kiekvienas rašantysis gali tekstą taisyti, perrašyti, tikslintis ir vėl rašyti, tik jau suprasdamas, kodėl taip turi būti.

O. L. Gudzinevičiūtė (2016) atkreipia dėmesį į kabučių vartoseną (spausdinimą). Patarimai pravers kalbos redaktoriams, korektoriams. Kabučių vartosenos atvejai daugelyje norminamųjų kalbos leidinių yra aptariami, tačiau tikslų, konkrečių, patikimų rekomendacijų, kad spausdinamas tekstas būtų kokybiškesnis, pasigendama. Kartais susidaro įspūdis, kad kalbininkai nemato sudėtingesnių, painesnių situacijų ar tiesiog jas apeina, o vartotojai rašo taip, kaip kas išmano. Spausdinant tekstą kompiuteriu, reikia laikytis papildomų nurodymų. Šiandien tai – konkretūs kompiuterinio raštingumo reikalavimai. Kalbininkai turėtų aiškiai patys suprasti ir kitiems apibrėžti, kokių rūšių kabučių esama, kaip, kur jos vartojamos, pateikti pavyzdžių. Tokie dalykai neturėtų būti tik besidominių prerogatyva, o pateikiami kiekviename žinyne, gramatikoje. Pastebimas kalbininkų

polinkis daugiau leisti apsispręsti rašančiam asmeniui, akcentuojant teksto kūrėjo poreikius. Raštingam, atsakingam asmeniui tokia laisvė ir tinka, ir patinka. Komunikacijos akte paveikus gali būti su rašybos, skyrybos ir kt. klaidomis parašytas tekstas. Tačiau mokslo, norminamuosiuose leidiniuose kalbinės situacijos turi būti aptartos, nurodyta, kas leidžiama (tinkama, taisyklinga), o kas ne.

Tinkamai spausdinti, taisyklingos kalbos galima mokytis ne tik iš literatūros, mokslo knygų, bet ir iš kitų šaltinių, pvz., reklamos, interneto svetainių. Svarbu, kad nebūtų klaidų, o jei jų yra, galima drauge aptarti ir ištaisyti. Laima Verbickienė (2014), išanalizavusi 113 šalies mokyklų interneto svetainių kalbą, susistemino klaidas, straipsnyje pateikia rašybos, leksikos, gramatikos, korektūros klaidų pavyzdžių, Alma Paulauskienė ir O. L. Gudzi-nevičiūtė (2019) aptaria Kelmės „Kražantės“ progimnazijos interneto svetainės kalbą.

Nederėtų pamiršti administracinės, kanceliarinės kalbos problemų. Aušrinė Rinkevičienė (2015) atkreipia dėmesį į Šiaulių mokyklų antspaudų, spaudų, dokumentų kalbos klaidas ir rengimo trūkumus, pateikia konkrečius taisyms pavyzdžius. Autorė pabrėžia, kad nuo to, kaip greitai ir kokybiškai darbuotojai geba parengti dokumentus, iš dalies priklauso įstaigos darbo rezultatai.

Švietimo įstaigų pavadinimus, jų sudarymą ir rašymą aptaria Modesta Šimkutė ir O. L. Gudzi-nevičiūtė (2015), Šiaulių universitete 2012 m. išanalizavusios 494 švietimo įstaigų pavadinimus, kurias pateikė 431 pirmo kurso studentas. Nustatyta, kad 11,74 proc. pavadinimų parašyti klaidingai – studentai neskiria simbolinio ir tiesioginio įstaigos pavadinimo, nemotyvuotai rašo kabutes, nemoka didžiųjų ir mažųjų raidžių vartojimo, žodžių trumpinimo taisyklių.

J. Macienė (2013) aptaria keletą prielaidų, lemiančių taisyklingą mokinių vardų vartojimą: vardų tarties reikalavimus, kirčiavimo ypatumus, vardų sulietuvinimo taisykles, linksnių vartojimo ypatybes. Autorės nuomone, taisyklingai vardus vartoti galima tik laikantis kelių prielaidų (taisyklių), pvz., skirti kietuosius ir minkštuosius priebalsius; tarti priebalsį [j] tam tikruose lietuviškuose ir nelietuviškuose varduose, net jei *j* nerašoma; skirti ilguosius ir trumpuosius balsius kirčiuotuose ir nekirčiuotuose skiemenyse; skirti ilgąjį balsį [o] nuo sutartinio dvibalsio [uo]; kirčiuojant vardus, paisyti bendrųjų ir atskirų kirčiuočių reikalavimų; laikytis transkribavimo ir adaptavimo (rašybos, tarimo, kirčiavimo) taisyklių, vartojant sulietuvintus nelietuviškus vardus; sudarant sakinius, tinkamai parinkti vardų linksnius.

Ligita Mykolaitienė (2014) analizuoja sakinių tipus ir jų vartosenos ypatybes informaciniuose dokumentuose. Sakinys, kaip tyrimo objektas, pasirinktas todėl, kad yra svarbiausias sintaksės objektas, mažiausias reikšminis rišlios kalbos vienetas, bendravimo ir kalbinio minties įforminimo vienetas. Išanalizavusi 2011–2013 m. Šiaulių universiteto Studijų skyriuje gautų informacinių dokumentų tekstuose vartojamus sakinius ir jų vartosenos ypatybes autorė teigia, kad šiuose dokumentuose vyrauja prijungiamieji sakiniai – 84 proc., vientisiniai sakiniai sudaro 14 proc., mišrieji sakiniai – vos 2 proc. visų sakinių. Sudėtiniai sujungiamieji, bejungtukiai sakiniai informaciniuose dokumentuose nevartojami. Sudėtinų prijungiamųjų sakinių vartojimas pabrėžia tekste perduo-

damos ar norimos gauti informacijos logiškumą, nuoseklumą, išsamumą. Dažniausiai vartojami ilgi (31–47 žodžių) dviejų dėmenų prijungiamieji sakiniai. Vidutinio ilgumo vientisiniai sakiniai (18–30 žodžių) dažniausiai išplečiami aplinkybinių žodžių grupėmis, derinamųjų ir nederinamųjų pažymiųjų grupėmis, kurių vartojimas sakiniuose būtinas, norint išsamiai ir tiksliai perduoti reikiamą informaciją, perteikti pavadinimuose juridinį pavaldumą. Dokumentų kalboje atsiradę labai trumpi (1–3 žodžių) vientisiniai sakiniai atskleidžia naują tendenciją – mandagumo ir asmeniškumo raiškos priemonių vartojimą informaciniuose dokumentuose.

Kalbos taisyklingumas. Raštingumas.

Rašybos ir skyrybos problemos

Visuomenės (ne)raštingumo problemą kaip vieną aktualiausių šiuo metu pabrėžia daugelis autorių, siedami ją su menku bendruoju išsilavinimu, knygų neskaitymu ir kt. J. Macienė ir Aušra Rimkutė (2014), suprasdamos, kad ugdyti ir puoselėti gimtąją kalbą – kiekvienos aukštosios mokyklos priedermė, nesitarusios tarpusavyje pakvietė rašyti diktantą Šiaulių universiteto ir Žemaitijos kolegijos Telšių fakulteto pirmo bei antro kurso studentus, išanalizavo studentų diktantų rašybos ir skyrybos klaidas, aptarė galimas jų priežastis. Ir J. Macienė, ir A. Rimkutė yra įsitikinusios, kad su tokiomis pat bėdomis susiduria daugelis kalbos kultūros ir specialybės lietuvių kalbos dėstytojų, turbūt ne vienam kyla du klausimai: kas kaltas ir ką daryti? Autorės į pirmąjį klausimą pateikia keletą atsakymų. Lengviausia apkaltinti mokytoją – prastai išdėsto medžiagą, tačiau, įsigilinus į „Bendrąsias programas“, matyti, kad raštingumo ugdymui aukštesnėse klasėse skiriama visai nedaug valandų, daugiausia dėmesio sutelkiant į literatūros dėstymą. Vadinasi, mokytojas turi specialiai ieškoti laiko ir dėstymo formų, kad įtvirtintų rašybos ir skyrybos įgūdžius. Įtakos raštingumui turi ir pačių mokinių, o dabar jau studentų, menkas bendrasis išprusimas, nedidelis apsiskaitymas, nesidomėjimas kultūra, neigiamas santykis su raštu ar knyga. Turbūt galima kaltinti ir informacines technologijas – kompiuterius, mobiliuosius telefonus, internetą ir kitas naująsias technologijas, sukuriančias tarsi dirbtinę, virtualią tikrovę, kurioje atsiranda iliuzija, kad ir tikrame pasaulyje galima bendrauti panašiai kaip ir virtualiame. Gal dalis studentų nosinių raidžių neberašo ir diakritinių ženklų nebededa, nes jų nereikia rašant žinutes mobiliaisiais telefonais ar bendraujant internete? Jaunimui raštingumas nebeaktualus, nes yra kompiuteris, kuris, pasak jų, gali ištaisyti klaidas. Nenorminė rašyba ir skyryba internete tarsi tampa norma. Prastėja ne tik Šiaulių universiteto ir Žemaitijos kolegijos Telšių fakulteto studentų kalbinis raštingumas. Išėitis, jei ji apskritai yra, – tik viena: būtina tobulinti lietuvių kalbos dėstymą mokykloje atsižvelgiant į besikeičiančią situaciją, ugdyti kalbinę ir kultūrinę mokinių savimonę, skatinti juos skaityti, o aukštosiose mokyklose diegti modernius kalbos normų sklaidos būdus.

A. Rimkutė-Ganusauskienė (2015) atkreipia dėmesį į dar vieną aktualią problemą – aukštųjų mokyklų vadovėlių kalbą. 2013–2014 m. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (toliau – VLKK) Vadovėlių vertinimo pakomisė įvertino 78 įvairių sričių aukštųjų mokyklų vadovėlių kalbą. Tik 7 vadovėlių kalba atitiko kalbos taisyklingumo reikalavimus, 21

vadovėlio kalba kalbos reikalavimus atitiko iš dalies. Likusių vadovėlių kalba neatitiko kalbos taisyklingumo reikalavimų. Autorė teigia, kad išleistų 78 vadovėlių kalbos analizė atskleidžia dvi dideles problemas: specialistų (redaktorių) trūkumą ir atsainų kai kurių autorių bei leidėjų požiūrį. Aukštosios mokyklos vadovėlis turėtų būti prestižinės kalbos pavyzdys.

J. Macienės (2016) nuomone, prastas raštingumas – efektyvios komunikacijos kliūtis. Išanalizavusi Šiaulių valstybinės kolegijos studentų baigiamųjų darbų kalbą, autorė primena, kad raštingumas – tai mokėjimas skaityti ir rašyti, tačiau susidaro įspūdis, kad studentams yra sudėtinga ne tik parašyti, bet ir perskaityti savo sukurtus tekstus, daugelis neturi tvirtų lietuvių kalbos pagrindų. Dėl daromų įvairių tipų kalbos klaidų darbų autoriai ir skaitytojai tekstus suvokia skirtingai. J. Macienė (2022) pristato ir Šiaulių valstybinės kolegijos baigiamųjų darbų rengėjų raštingumo kiekybinio tyrimo rezultatus.

L. Kardelienės (2016) metakalbos elementų akademiniuose studentų tekstuose kaip studento kalbos ir mąstymo apraiškos tyrimai rodo, kad studentams sunku savarankiškai formuluoti net baigiamojo studijų darbo temos pavadinimą, sunku aptarti darbo santrauką.

Jolanta Vaskelienė (2015), 2013–2016 m. dalyvavusi VLKK darbo grupės, vertinusios aukštųjų mokyklų studentų baigiamųjų darbų kalbos taisyklingumą, primena, kad studentai ne lituanistai klauso specialybės (lietuvių) kalbos paskaitų, per kurias trumpai pakartojami kalbos normų dalykai. J. Vaskelienė konstatuoja, kad buvusiems mokiniams labiausiai trūksta kalbos kultūros ir skyrybos įgūdžių. Mokytojai turėtų daugiau mokyti privalomosios skyrybos. Iš kalbos klaidų didžiausią dalį sudaro sintaksės (ypač linksnių, padalyvio vartojimo) klaidos.

Kaip siekiama ugdyti mokinių raštingumą per visų dalykų pamokas Šiaulių Didždvario gimnazijoje, pataria Jolanta Valančienė (2015).

Svarbu ne tik matyti ir taisyti neraštingumo spragas, bet ir pasidžiaugti teigiamais pavyzdžiais – raštingais mokiniais. Ypač tokius rezultatus atskleidžia diktanto konkursai. Daiva Stonienė (2019) pateikia Kelmės rajono raštingiausio mokinio konkursų 2007–2018 m. apžvalgą, pabrėžia, kad diktantų rašymo tradiciją reikia skatinti.

Vieną iš didžiausių šiandieninės reformuotos Lietuvos mokyklos ir pačios švietimo sistemos ydų – mokinių neraštingumą – aptaria G. Kačiuškienė ir I. Kruopienė (2014). Autorės primena VLKK, tuo metu vadovaujamos Irenos Smetonienės, siūlymą visuomenei diskutuoti dėl kai kurių rašybos taisyklių supaprastinimo. Nuomonių būta skirtingų. Apibendrinamos diskusijas, G. Kačiuškienė ir I. Kruopienė pabrėžia požiūrį dėl išimtinės būsimąjo laiko 3-iojo asmens *siūs*, *vys* rašybos ir dėl būtojo kartinio laiko veiksmožodžio *džiūvo* ir iš jo padarytų vedinių rašybos. Autorės aiškinasi kalbos vartotojų nuostatos dėl išimtinės rašybos, išimtinės rašybos veiksmožodžių ir jų vedinių vartoseną kalbos duomenų šaltiniuose, daro tokias išvadas:

1. Anketinio tyrimo duomenimis, didesnė apklaustųjų mokytojų ir moksleivių dalis pasisako už būsimąjo I. formų *siūs* ir *vys* rašybą. Apibendrinus mokytojų ir moksleivių (atskirai) atsakymus, matyti, kad dauguma mokytojų mano, jog tokios rašybos atsisakyti neverta. Moksleivių atsakymai „už“ ir „prieš“ pasiskirsto apylygiai, nors

šiek tiek daugiau moksleivių būtų linkę atsisakyti išimtinės rašybos.

2. Dėl *džiūvo* ir *džiuvo* rašybos mokytojų pozicija taip pat konservatyvesnė. Daugiau negu 60 proc. mano, kad rašybos keisti nevertėtų. Beveik tiek pat moksleivių teigia, kad tokios rašybos vis dėlto reiktų atsisakyti.
3. www.vlkk.lt svetainės lankytojai išimtinės veiksmažodžių formas ir jų vedinius rašo įvairiai, bet šiek tiek dažnesni variantai su ilgaisiais balsiais.
4. Atvirųjų šaknų *siū-ti*, *vy-ti*, *džiū-ti* būsimąjo laiko formų *siūs*, *vys* ir būtojo kartinio laiko *džiūvo* rašyba įvairiuose kalbos duomenų šaltiniuose įvairuoja, bet ir čia daug dažnesni atvejai su ilgoju šaknies balsiu.
5. Tyrimo duomenys leidžia apibendrinti, kad dabartinė veiksmažodžių *vys*, *siūs*, *džiūvo* formų vartoseną ir nuomonę dėl rašybos nėra vienalytė. Tai ir yra viena iš šių formų rašybos klaidų priežasčių.

Aurimas Markevičius (2019a) aptaria mokinių rašybos gebėjimų pažangą pereinant į aukštesnes klases ir raštingumo problemas, nurodo rašybos klaidų priežastis, pateikia rašybos pasitikrinimo būdus, pabrėžia, kad, norint taisyklingai rašyti, reikia nuolat lavinti įgūdžius. Autorius kitame straipsnyje analizuoja, kaip mokiniai moka skyrybos taisykles, jas taiko. A. Markevičiaus (2019b) nuomone, mokant skyrybos, labai daug dėmesio reikia skirti sintaksiniam nagrinėjimui, kad mokiniai perprastų visų sakinio elementų funkcijas, sintaksinių vienetų ryšius, suvoktų, jog skyrybos mokėjimas be sintaksės žinių neįmanomas. A. Markevičius (2022) nagrinėja dalelytės *gi* rašymo su kitais žodžiais kartu ir atskirai neaptartus literatūroje atvejus, atkreipia dėmesį į dalelytės *gi* rašymo su kitais žodžiais kartu ir atskirai probleminius atvejus, su kuriais dažniau susiduriama užrašant šnekamosios kalbos tekstus (transkribuojant ir transponuojant tarminius įrašus, rašant stenogramas ir pan.). Įprastuose rašytiniuose tekstuose tokie atvejai itin reti, todėl jie rašybos taisyklių sąvaduose neminimi.

O. L. Gudžinevičiūtė (2015) aptaria probleminius didžiųjų raidžių rašybos atvejus ir tendencijas. Autorės nuomone, galimybė pasirinkti yra gerai, tačiau kalbos vartotojams būtų paprasčiau, jei informaciją galima būtų lengviau rasti, būtų pateikta daugiau pavyzdžių rinktis pagal analogiją. Tiksliau pateiktų teiginių lengviau išmokyti, juos lengviau galima suprasti. Taisyklingai parašytą tekstą galima lengviau suprasti. Tačiau grafinis informacijos pateikimas netoleruotinas tada, kai griaua didžiųjų raidžių rašybos normas, platina klaidingos rašybos pavyzdžius.

R. Kvašytė (2014) analizuoja, kaip lietuviškai vartojami latvių tikriniai žodžiai – asmenvardžiai, vietovardžiai ir simboliniai pavadinimai. Straipsnyje aptariamos galiojančios latvių kalbos vardyno adaptavimo normos ir jų pasikeitimai, palyginus su anksčiau įtvirtintomis taisyklėmis. Autorė pastebi, kad reali vartoseną kartais gerokai skiriasi nuo nutarimuose fiksuotų normų, atkreipia dėmesį į diskutuotinus teiginius, besikeičiančias norminimo nuostatas, pateikia pavyzdžių, nurodo, kokius besiskiriančius abiejų kalbų dalykus reiktų matyti. R. Kvašytė pabrėžia, kad Lietuvoje požiūris į kaimyninės ir antrosios gyvosios baltų kalbos – latvių – tikrinius žodžius skiriasi nuo kitų užsienio kalbų: juos visų stilių tekstuose reikalaujama vartoti sulietuvintus.

Kalbos normos ir klaidos

Mokydami taisyklingos viešosios kalbos, turime atkreipti dėmesį į bendrinės kalbos normas ir pasikartojančias didžiausias kalbos klaidas, kurias reikia taisyti.

Kirčiavimas – viena opiausių gimtosios kalbos mokymo problemų. Norimus rezultatus pasiekti dažnai trukdo išankstinės nuostatos, kad taisyklingai kirčiuoti labai sunku. Padėti gali kirčiavimo sistemos aiškinimas, rėmimasis analogijomis, tarmėmis, variantų žinojimas ir kt.

Kirčiavimo variantus bendrinėje šnekamojoje kalboje aptaria Algirdas Malakauskas (2014), daro tokias išvadas:

1. Kirčiavimo variantai, pateikti VLKK patvirtintose kirčiavimo rekomendacijose ir naujausiuose norminamuosiuose elektroniniuose žodynuose, apsvaistytuose VLKK, vertintini kaip norminiai, tad jų negalima laikyti kirčiavimo klaidomis ir mokyklinėje praktikoje.
2. Kirčiavimo klaidomis laikomi nenorminiai, nesisteminiai variantai, atėję į bendrinę kalbą iš tarmių ar miesto kalbos, taip pat veikiant kitoms kalboms. Nesisteminių kirčiavimo variantų bendrinėje šnekamojoje kalboje randasi dėl kirčio atitraukimo ar nukėlimo ne pagal bendrinės kalbos dėsnius, taigi ir dėl kirčiavimo sistemos neišmanymo, nemokėjimo taisyklingai kirčiuoti.
3. Bendrinėje šnekamojoje kalboje dažniausiai padaroma kirčio atitraukimo ir daugiaskiemenių tarptautinių žodžių kirčiavimo klaidų.
4. Bendrojo ugdymo mokykloje neišmokoma / neišmokstama taisyklingo kirčiavimo, todėl bendrinės šnekamosios kalbos kirčiavimas yra labai margas, variantiškas: tūlas kirčiuoja kaip išeina, kaip papuola, kaip patinka ar kaip moka.
5. Lietuvių kalbos mokymo programose (ir vadovėliuose) kirčiavimui skiriama per mažai dėmesio (atitinkamai ir laiko), o ir kirčiavimo mokymas neretai būna neefektyvus. Galima konstatuoti, kad nelabai kam taisyklingas kirčiavimas ir terūpi.

A. Malakauskas (2015) pataria, ko ir kaip mokyti kirčiuoti dėstant specialybės lietuvių kalbą. Autorius teigia, kad kirčiuoti turi būti mokoma(si) nuolat, nuosekliai, per pratybas ir savarankiškai skiriant pakankamai dėmesio ir studijų laiko, dėstytojais turėtų skirti įvairių kirčiavimo užduočių ne tik per pratybas, bet ir studijuoti savarankiškai, kad studentai išmoktų kirčiuoti pagrindinius savo specialybės terminus ir su studijų aplinka susijusius žodžius, jų pavojingesnius linksnius, nes taisyklingas kirčiavimas yra svarbus specialisto viešojo kalbėjimo kokybės komponentas.

Eglė Dumšienė (2017) analizuoja specialybės kalbos mokymą(si) – tarties ir kirčiavimo sunkumus. Buvo aptartos svarbiausios tarties ir kirčiavimo normos, atkreiptas dėmesys į dažnas medicinos srities tarties ir kirčiavimo klaidas, akcentuotos šių lygmenų spragos, atsiradusios dėl atotrūkio tarp mokyklos ir aukštosios mokyklos. Pastebėta, kad iš tarties temos studentams sudėtingiausias dalykas – priebalsių *s*, *š*, *z*, *ž* derinimas. Taisyklingai kirčiuoti specialybės terminus neretai trukdo elementarių žinių trūkumas, lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistemos nesuvokimas.

A. Markevičius (2020) aptaria mokinių akcentologijos taisyklių praktinio taikymo ir konkrečių žodžių kirčiavimo įgūdžius.

Kad bendrinę tartį galima lavinti kūrybiškai, įrodo I. Kruopienė ir G. Kačiuškienė (2015). Nors daugeliui ne tik tarimo, bet ypač kirčiavimo sistema atrodo labai sudėtinga, autorės pateikia patarimų, kaip naudojantis pačios kalbos ištekliais įdomiau ir kūrybiškiau mokyti taisyklingo tarimo, intonavimo.

A. Malakauskas (2013) aptaria bendrinėje šnekamojoje ir rašytinėje kalboje pasitaikančias gramatikos ir leksikos klaidas, pateikia 50 dažniausiai daromų kalbos klaidų. Autoriaus nuomone, taisyklingo kalbos vartojimo pagrindai dedami bendrojo lavinimo mokykloje. Mokytojai (ir ne vien tik lituanistai) turėtų atkreipti mokinių dėmesį į dažniausiai daromas kalbos klaidas, padėti jiems suprasti, kodėl šie kalbos reiškiniai neteiktini, nevartotini bendrinėje kalboje. Kai kurių klaidų jau nepriklausomoje Lietuvoje gimę mokiniai nebedaro, bet jų kalbą veikia vyresnio amžiaus kalbėtojai, kurie viešojoje kalboje vartoja dar nemažai verstinių reiškinų, pirmiausia iš rusų kalbos. Būtina tobulinti mokinių taisyklingo kalbos vartojimo gebėjimus, stiprinti taisyklingos kalbos įgūdžius nuolat: kuriant ir redaguojant tekstus, rengiant kalbas ir jas sakant, diskutuojant ir vertinant kitų kalbą. Viešai kalbant ir rašant reikia laikytis bendrinės kalbos normų, stengtis, kad kalba būtų kuo taisyklingesnė.

Į sudėtingesnius kai kurių prieveiksmių vartojimo aspektus atkreipia dėmesį O. L. Gudzinevičiūtė (2014), pateikia pavyzdžių. Suprantant prieveiksmių semantiką ir darybą, galima sėkmingiau spręsti praktines problemas: konstatuoti, kokia prieveiksmių vartoseną yra norminė (nenorminė), kokių esama variantų, kaip kai kurie prieveiksmai rašomi ar kirčiuojami. Probleminė kai kurių prieveiksmių rašyba, ypač žodžių rašymas kartu ar atskirai normos požiūriu yra pati neaiškiausia rašybos sritis.

Vidas Valskys (2013) tiria Vilniaus mokinių požiūrį į žargoną. Mokyklinis žargonas – viena iš labiausiai šiuo metu paplitusių mokinių šnekamosios kalbos atmainų. Autorius, apklausęs šeštokus ir vienuoliktokus, gautus duomenis lygina, kiek ir kaip žargoninė leksika kito, su 1986 m. Vincento Drotvino straipsnyje pateikiamais faktais. V. Valskys daro išvadas:

1. Mokinių kalba, susijusi su mokyklos aplinka, nuo 1986 m. [iki 2012 m. – įterpta O. L. Gudzinevičiūtės] labai pasikeitė: vietoj keleto išnykusių žargoninės kilmės pavadinimų atsirado daugybė įvairių naujų žargonybių, o kai kurių be pačių moksleivių paaiškinimo neįmanoma suprasti.
2. Žargonybių gausa ir įvairovė ypač pasižymi informacinių technologijų ir kompiuterijos dalykų pavadinimais.
3. Moksleivių atsakymai parodė, kad didžiausią įtaką jų žodynui daro viešoji, ypač žiniasklaidos, kalba, o į joje vartojamas žargonybes dauguma mokinių nekreipia dėmesio arba tokią vartoseną vertina palankiai.

Tarmių tyrimai

Stasys Tumėnas (2013) analizuoja gimtojo Pakruojo rajono mokytojų ir mokinių požiūrį į tarmes. Autorius pabrėžia, kad šių dienų kintančiame, moderniaame pasaulyje susidu-

riame su dvejopa situacija: pasaulis „mažėja“, „siaurėja“ (globalizacijos tendencijos, Europos ir pasaulio integracijos procesai), kita vertus – valstybės skatinamos išsaugoti tautos savimonę, kalbos ir regionų specifškumą, kalbama apie tarmę kaip apie tautos pasaulėvaizdžio, tradicijų, dvasinio savitumo atspindį. Iš tiesų Europai ir pasauliui būsi-me įdomūs unikalia savo kultūra ir kalba. 2013 m. buvo paskelbti Tarmių metais, Seimui siekiant, kad gyvoji tarmių tradicija ir jos puoselėjimas Lietuvoje būtų suvokiama kaip vertybė, kaip nacionalinės tapatybės išraiška ir pilietiškumo parodymas. Aptaręs požiūrio į tarmes tyrimo rezultatus, S. Tumėnas apibendrina, kad 3–4 klasių mokiniai dar nėra atitrūkę nuo savo gimtosios tarmės, jų požiūrį į tarmę lemia tėvų, mokytojų nuostatos. Skeptiškiausiai tarmes vertino mokytojai ne humanitarai (kūno kultūros, technologijų, matematikos). Nė vienas respondentas neįvardijo tarmės kaip praeities atgyvenos ar tik kalbininkus dominančio klausimo.

Šiaurės panevėžiškių tarmybių sampratos ir vartojimo anketinį tyrimą pristato G. Kačiūskienė ir I. Kruopienė (2016). Autorės primena Vytauto Vitkausko teiginį, kad dabar yra susidariusi tokia ekonominė, kultūrinė padėtis, kai nebėra tokio sluoksnio, kuris perimtų šnektas kaip sistemas ir jomis tvirtai kalbėtų. Vaikai gimtąją šnektą pramoksta, tačiau mokykla įdiegia jiems bendrinės kalbos normas, moksleivių kalbai būdingas tam tikras bendrinės kalbos ir vietinės šnektos dėsnių derinimas. Tarminė leksika nyksta sparčiausiai, nes ji glaudžiausiai susijusi su greičiausiai besikeičiančiomis gyvenimo realijomis, todėl į ją turi būti atkreiptos ir kalbininkų, ir mokytojų akys.

G. Kačiūskienė (2017b) pristato, kas yra leidinių serija „Lietuvių kalbos tarmės mokyklai“ ir virtuali informacija apie ją. Leidinių serija „Lietuvių kalbos tarmės mokyklai“ – tai Lietuvių kalbos instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus inicijuotas ir kartu su visos Lietuvos dialektologais vykdomas projektas tarmėms populiarinti bendrojo la-vinimo mokyklose. Šios mokomosios knygos su kompaktinėmis plokštelėmis yra skirtos mokytojams ir moksleiviams. Jos padeda plėsti mokinių akiratį, turtinti žodyną, skatina daugiau sužinoti apie gimtojo krašto kultūrą, istoriją, žmonių savimonę, atskleidžia įvairių tarmių atstovų dvasinės kūrybos grožį. Knygų seriją turėtų sudaryti 14 leidinių – tiek, kiek formaliai yra skiriama lietuvių kalbos tarmių. Jau išleistos 9 knygos, t. y. du trečdaliai visų numatytų leidinių. Konferencijos dalyviai supažindinti su unikalia leidinių serija „Lietuvių kalbos tarmės mokyklai“, aptarta, kokios konkrečios informacijos apie ją galima rasti virtualioje erdvėje.

Gintauta Dauneckytė (2014) dalijasi patirtimi, kaip apie tarmes mokiniams kalbėti ir rimtai, ir linksmai.

Stiliaus figūros. Konceptualiosios metaforos. Asociacijos

Silvija Papaurėlytė (2013) teigia, kad tradiciškai metafora suvokiama kaip kalbos pa-puošalas. Metaforos daro tekstą gyvesnį ir vaizdingesnį. Autorė aptaria, kaip gimtosios kalbos pamokose būtų galima atskleisti naują požiūrį į metaforos esmę. Deja, į mokymo planus konceptualiųjų metaforų analizė mokyklose nėra įtraukta. S. Papaurėlytės nuomo-ne, konceptualiųjų metaforų analizės pradmenys mokykloje ne tik pajavairintų gimtosios

kalbos mokymąsi, bet ir toliau plėstų mokinių žodyną, ugdytų gebėjimą interpretuoti, dirbti grupėje, gerintų informacinį raštingumą.

Dėmesio verti moksleivių Kosto Čaplinsko, Ugnės Kniūraitės parengti straipsniai.

K. Čaplinskas (2022) paryškina šių dienų aktualijas – kokia *pandemijos įtaka žmonių asociacijoms*. Pasinaudojęs įrankiu „Google Trends“, išanalizavo Lietuvos, atskirų jos regionų gyventojų dažniausiai vartojamus paieškos raktažodžius. Žodinių asociacijų eksperimentas buvo atliekamas Šiaulių r. Kuršėnų Lauryno Ivinskio gimnazijoje: apklausta 117 I–IV gimnazijos klasių mokinių ir mokytojų, siekta išsiaiškinti, kokias asociacijas sukelia žodis-stimulus, t. y. sąvoka COVID-19, ir nagrinėti žodines asociacijas psicholingvistiniu aspektu randant ryšį su šių sąvokų paieška „Google“ paieškos sistemoje. K. Čaplinskas atkreipė dėmesį, kad tyrimo rezultatai rodo – dabartinė situacija lemia neigiamų asociacijų gausą.

U. Kniūraitė (2022) nagrinėja palyginimus Lauros Sintijos Černiauskaitės romane „Benedikto slenksčiai“: pateikia palyginimų tyrimo tikslą, klasifikaciją, apibūdina grupes. Apie savo tyrimą Ugnė parašė L. S. Černiauskaitei, gavo rašytojos atsakymus, kurie moksleivei buvo ir įdomūs, ir naudingi.

Terminijos problemos. Akademinė, profesinė kalba

Vaida Buivydienė ir Lina Rutkienė (2017) aptaria dėstytojų nuostatų dėl svetimžodžių funkcionavimo akademinėje kalboje tyrimą Vilniaus Gedimino technikos universitete 2016–2017 m. Vykstant intensyviems kalbų kontaktams, žodžiai iš vienos kalbos pereina į kitą. Skolinimosi procese svarbus vaidmuo tenka naujoms sąvokoms (konceptams), kurie ateina į žmonių gyvenimą kartu atsinešdamos ir naują žodį, dažniausiai – skolinį. Valstybės institucijoms skleidžiant nustatytas bendrinės kalbos normas ir skatinant jų laikytis, klostosi konfliktas funkcionuojant nekodifikuotoms kalbos atmainoms. Autorės pabrėžia, kad svetimžodžio įsitvirtinimą kalboje daugiau lemia ekstralingvistiniai veiksniai, anglų kalbos poveikis daugeliui pasaulio kalbų yra superstratinis. Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, kad suvokiama būtinybė akademinėje aplinkoje vartoti taisyklingus terminus, pastebimas kritiškas požiūris į normų nesilaikančius asmenis. Tačiau svetimžodžiai akademinėje kalboje vis dėlto funkcionuoja dėl paplitimo, įpročio, tariamo patogumo ir suprantamumo. Autorės patvirtina, kad pastaraisiais metais vartotojai gana palankiai vertina skolinius iš anglų kalbos dėl didesnio šios kalbos prestižo.

R. Kvašytė (2015) analizuoja terminus su dėmeniu *kalba*. Daugeliui įvairių sričių specialistų bendrauti, gauti ir perteikti žinias tiksliai, aiškiai ir suprantamai padeda žodžiai ar žodžių junginiai, įvardijantys specialias mokslo, technikos, meno ar visuomenės gyvenimo srities sąvokas, t. y. terminai. Autorė pateikia terminų šaltiniuose rastus 83 sudėtinius terminus, kurių pagrindinis dėmuo yra *kalba*, iš jų daugiausia dvižodžių terminų, susietų derinimo būdu. R. Kvašytė (2016) nagrinėja kai kurių lietuvių kalbos sudėtinių terminų su pagrindiniu dėmeniu *kalba* vartoseną įvairiuose kalbiniuose (moksliniuose ir mokomuosiuose) tekstuose. Dalis sudėtinių terminų apibūdina tam tikras kalbos atmainas. Daugiausia dėmesio buvo skiriama specializuotą – dalykinį ir profesinį – kalbėjimą

pavadinantiems terminams (*administracinė kalba, kanceliarinė kalba, profesinė kalba, specialybės kalba*), taip pat kitiems panašios reikšmės junginiams su dėmeniu *kalba*. Kai kurie junginiai gali būti traktuojami kaip neterminologiniai arba laisvieji junginiai, kiti – kaip toms pačioms sąvokoms pavadinti vartojami sinonimiški terminai. R. Kvašytė aptaria terminus su šaknimis *kalb-* ir *šnek-* (2019), *vard-* ir *žod-* (2020).

Kalbos didaktika

Nijolė Bankauskienė ir Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (2017a, 2017b) aptaria lietuvių kalbos mokymo ir mokymosi metodus ugdymo paradigmu kontekste, pabrėžia, kad pedagogai vis dažniau savo darbe pasitelkia pedagoginės veiklos tobulinimo tyrimo metodą (*Action research*). Šį metodą praktinėje veikloje taiko ir lietuvių kalbos mokytojai, studijuojantys KTU laispsnio nesuteikiančių studijų programoje „Pedagogikos studijos“. Pedagoginės veiklos tobulinimo tyrimas – kokybinis tyrimas, skatinantis ir mokytojo, ir jo ugdytinių tobulėjimą. Šis metodas taikomas, kai norima išsiaiškinti, kokie procesai ir kaip vyksta ugdymo aplinkoje: išanalizuota, kaip šis metodas galimas taikyti mokant atskirų lietuvių kalbos mokymo elementų, aptarti pedagoginės veiklos tobulinimo tyrimo pagrindai, iliustruota, kaip mokytojai praktiškai taiko šį metodą.

J. Macienė (2017) analizuoja lietuvių kalbos pratybų sąsiuvinius. Kai komunikacija tarp informacijos siuntėjo ir gavėjo vyksta netiesiogiai, pasirinkus rašytinę formą, ypač svarbu tiksliai, aiškiai, taisyklinga kalba perduoti turinį. Toks netiesioginės komunikacijos pavyzdys yra lietuvių kalbos pratybų sąsiuviniai, kuriais jų autorės perduoda žinių tikslinei auditorijai – pradinių klasių mokiniams. Jei komunikacija veiksminga, sulaukiama grįžtamojo ryšio – teisingai atliktų užduočių. „Pupos“ autorės galima pagirti už įvairių užduočių formų paiešką, už norą mokinius sudominti gimtąja kalba, už pastangas skatinti vaikus mąstyti. Vis dėlto pratybų sąsiuvinuose esama ir trūkumų, kurie tampa veiksmingos komunikacijos trukdžiais, pvz., neryškios, neaiškios fotografijos, nelogiškai sudarytos užduočių atlikimo lentelės, netiksliai suformuluotos užduotys. Didžiausia bėda – autorių daromos kalbos klaidos (vartojami semantizmai, painiojami terminai ir pan.). Turint galvoje pradinių klasių mokinius, kurie, atlikdami užduotis, kloja pamatus tolesniam lietuvių kalbos mokymuisi, norėtusi, kad šaukštas deguto negadintų visos statinės medaus.

Taikyti vieną iš kalbos ugdymo kryptų – panaudoti projektinius metodus ir formas – siūlo Vida Papaurėlienė ir S. Papaurėlytė (2017). Kiekvienas projektas gali būti kitoks. Aptarta ilgalaikių ir trumpalaikių projektų vykdymo patirtis bendrojo lavinimo mokyklos 5–8 klasėse, taip pat mokytojo lituanisto pastangos tęsti kalbos ir literatūros pamokose įgytų žinių ir gebėjimų taikymą, siekiant perprasti projekte iškeltų uždavinių turinį ir suteikiant joms „gyvenimišką“ formą. Autorės (2019) analizuoja ugdomąjį diktantų tekstų vaidmenį formuojant mokinių vertybines nuostatas.

Su kokiomis lietuvių kalbos mokymo problemomis susiduriama Radviliškio Lizdeikos gimnazijoje, aptaria L. Verbickienė (2013). Autorė pristato 9–12 klasių mokinių sociologinį tyrimą. Angelė Bražaitė (2013) diskutuoja, ar brandos egzaminų kaita turi reikšmės

abiturientų raštingumui. Autorės nuomone, bendrasis abiturientų raštingumas kasmet pastebimai prastėja, pamažu liberalizuojamas raštingumo per egzaminą vertinimas, tačiau neieškoma kitokių išeičių. Asta Mazūraitė ir Raimonda Rumbinaitė (2014), aptardamos gimtąją kalbą šiandieninėje visuomenėje, pabrėžia mokyklos vaidmenį. Lolita Narbutienė (2013) pateikia patarimų, kaip galima individualizuoti lietuvių kalbos mokymą panaudojant informacines ir komunikacines technologijas. Daiva Trijonienė (2016) dalijasi patirtimi, kaip padėti mokiniams pasirengti lietuvių kalbos egzaminui, pristato metodinę priemonę, kurioje sudėti svarbiausi dalykai, reikalingi ruošiantis brandos egzaminui: dokumentai, reglamentuojantys vidurinio ugdymo mokymosi dalykus, vertinimo normos, teksto kūrimo pagrindai, rašinių tipai, kontekstų galimybės ir praktinių užduočių pavyzdžiai. A. Paulauskienė (2017) siūlo šiuolaikiškoje lietuvių kalbos pamokoje taikyti stotelių metodą. Šis metodas tinka įvairaus amžiaus, įvairių mokymosi stilių šiuolaikiniams mokiniams. Jis universalus ir naudojamas apibendrinant, kartojant išeitą medžiagą bei pradedant naują temą. Mokiniai patiria mokymosi ir pažinimo džiaugsmą, gali įsivertinti, eksperimentuoti. Tai aktyvusis mokymo metodas. Mokiniai suskirstomi į grupes, gaunamas kelionės lapas, susipažįstama su taisyklėmis ir laisvai judama erdvėje aplankant kiekvieną stotelę, atliekant joje mokytojo iš anksto parengtas įvairaus pobūdžio užduotis. Autorė pateikia (2020) šiuolaikišką lietuvių kalbos pamoką – pamokos studiją.

Sigita Koroliovė (2016) išryškina dvikalbystės problemas mokant sutrikusios klausos vaikus. Autorė pateikia kurtumo sampratą, supažindina su lietuvių gestų kalba, apžvelgia kurčių vaikų lietuvių kalbos mokymo(si) ypatumus, pateikia keletą rekomendacijų bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams, ugdančioms integruotus sutrikusios klausos vaikus, kurių gimtoji kalba yra lietuvių gestų kalba. S. Koroliovė (2017) aptaria, ką reikia žinoti ugdant neprisigirdintį vaiką: supažindina su klausos sutrikimų klasifikacija, paaiškina, kaip formuojasi ir vystosi sutrikusios klausos vaikų kalba, apžvelgia neprisigirdėjimo diagnozę turinčių vaikų sakininės ir rašytinės kalbos klaidų pobūdį, jų priežastis, pateikia tų klaidų šalinimo ir kalbos lavinimo rekomendacijų.

II. Lietuvių literatūros ir didaktikos problemos: mokslinės įžvalgos ir pedagoginė patirtis

Skaitymo skatinimas, profesinė pedagogų spauda

Šiandien labai svarbi mokslininkų ir praktikų tyrinėjimų sritis – mokinių skaitymas, skaitymo skatinimo problemos. Pedagogai pripažįsta, kad vienas svarbiausių uždavinių – įduoti vaikui į rankas knygą, paskatinti jį skaityti (ir perskaityti). Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos šalių, valstybiniu lygiu priimamos skaitymo skatinimo programos, metiniai veiksmų planai.

Aldona Šiaulienė (2017) svarbiu skaitymą stabdančiu veiksniu laiko skaitmeninio pasaulio įsigalėjimą: „skaitmeninė kultūra greičiau ir išsamiau, nei dauguma įsivaizdavome, mus „apdorojo“. Jau prieš šešiasdešimt metų televizija pakeitė mūsų sąmonę ir socialinius

modelius. Pasikeitė ir skaitymo technologijos, o intelektualinė tarša sukėlė daug socialinių ir sveikatos sutrikimų“ (ten pat, 85). Ji akcentuoja norvegų rašytojo ir filosofo Josteino Gaarderio mintį apie greitėjantį pasakojimo tradicijos nykimą: „[d]abar vis rečiau tėvai ir seneliai seka pasakas ir istorijas vaikams, o pas mus tokių ryškių kaimo pasakotojų kaip Pagramančio šnekutis vargu ar berasi“ (ten pat, 85). Kitos mažėjančio skaitomumo priežastys – laiko ir susidomėjimo trūkumas, prastėjantis skaitymo įgūdžių ugdymas ankstyvame amžiuje, tėvų nenoras skaityti vaikams prieš miegą ir tai, kad patys tėvai nemėgsta knygų. Biblioteka yra ta institucija, kuri šiandien amortizuoja skaitymo mažėjimą. Anot autorės, „[š]iame procese svarbu, kad skaitymas yra ne tik aktyvi komunikacijos forma, skaitymas yra vertė, kurią nuolat reikia įrodinėti tėvams, vaikams, visuomenei ir netgi patiems pedagogams“ (ten pat, 87). Straipsnyje pateikiama kūrybiškų Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos skaitymo skatinimo veiklos pavyzdžių („Įtraukiantis skaitymas su mirioramomis“, „Knygvežiukas“ ir kt.).

Skaitymo skatinimo problemos rūpi ir Broniui Maskuliūnui, Urtei Šulskienei (2020). Straipsnio autoriai teigia, jos svarbios institucijos, ugdančios jaunąjį skaitytoją, yra šeima ir mokykla. Jie pateikia anglų rašytojo Maiklo Bondo (Michael Bond), kurį labiausiai išgarsino knygų serija apie Meškiuką Pedingtoną, teiginį apie tai, kad skaitymo įgūdžiai dažniausiai išsivysto vaikystėje: „Esu įsitikinęs, kad svarbiausias dalykas, kurį gali duoti vaikui, yra tavo laikas, o antras svarbiausias dalykas – prieš miegą skaitoma istorija. Tokiame amžiuje išgyventa bendrumo patirtis tęsiasi visą gyvenimą“ (ten pat, 54–55). Tačiau ir biblioteka yra aktyvi skaitytojo ugdytoja. Todėl pagrindinės sritys, į kurias biblioteka turi kreipti dėmesį, yra skaitymo skatinimas, literatūrinis ugdymas, medijų raštingumas ir kultūrinis jauno žmogaus aktyvumas. Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka vykdo daug įdomių ir reikalingų projektų. Vienas reikšmingiausių renginių, šiandien tapęs respublikiniu, yra Knygų pristatymo konkursas, vykstantis jau daugiau nei 25 metus. Šio projektinio renginio metu moksleiviai yra kviečiami dalyvauti literatūriniame konkurse, kuriam turi parengti savo mėgstamiausios knygos laisvos formos pristatymą. Jaunųjų skaitytojų dėmesį yra patraukę ir kiti inovatyvūs projektai – „Idėjų greitintuvo“ akademija, „Mediaformeriai“: jaunimo medijų dekonstrukcijos laboratorija jaunimui, „Lietuvių liaudies komiksai“, „Sensorinių skaitymų“ edukacinė programa. Autoriai teigia, kad skaitymas, motyvacija skaityti vis dar yra aktuali, sprendimo reikalaujanti problema.

Biblioteką kaip skaitymo skatinimo, kultūros skleidimo židinį mato Rūta Rimeikytė (moksleivė) ir Rasa Mazaliauskaitė (mokytoja) (2014). Jos anketavimo būdu apklausė 70 Gilvyčių kaimo bendruomenės narių. „Atliktas tyrimas padėjo suprasti, kad žmonėms biblioteka svarbi“ (ten pat, 91). Straipsnis įdomus ir tuo, kad jame girdime autentišką jaunosios kartos atstovės balsą, jos vertinimus.

Agnė Pranckutės (2020) tarpdalykiniame (taikoma pragmatinės lingvistikos tyrimo prieiga, sociokultūrinė žiūra) straipsnyje nagrinėjama skaitymo skatinimo diskurso retorika vaizdiniuose pranešimuose, skirtuose vaikams ir paaugliams. Autorė teigia: „skaitymo skatinimo diskursas vis ryškesnis ir internetinėje erdvėje, kur galima rasti daugybę informacijos apie skaitymo naudą, būdus, kuriais galima sudominti žmogų skaitymu, skaitymą

propaguojančių plakatų ir pan.“ (ten pat, 78). Visi surinkti pavyzdžiai suskirstyti į kelias atskiras grupes: renginių skelbimai ir plakatai; autoriteto strategija paremti pranešimai, skelbiami socialiniuose tinkluose; kiti reklaminio tipo pranešimai (įdomių faktų publikacijos, „demotyvacijos“ ir kt.). Pastebėta, kad jaunimui skirtuose reklamos paveiksluose paauglys dažnai vaizduojamas ir kaip reklamos veikėjas, taip parodant, kam skirta reklama. Daugumoje pranešimų pavaizduota knyga. Tai iliustruoja knygos, skaitymo svarbą tiesiogiai skleidžiant skaitymo skatinimo idėją. Siekiant paveikti adresatą reklamoje dažnai vartojami emocingi sušukimai, tiesioginiai kreipiniai, raginimas, siūlymas ar gyrimas.

I. Jurgaitytė ir Virginija Dapkevičienė (2013) atliko jaunesniųjų paauglių skaitymo poreikių analizę. Buvo atliktas specialus anketinis tyrimas, kuriame klausimai buvo suskirstyti į tris semantines grupes. Apklausta 87 aštuntų klasių moksleiviai. Autorių teigimu, tik iš dalies galima teigti, kad pedagogai yra pagrindinis paauglių skaitymo veiklos motyvavimo veiksnys, daug tiriamųjų nurodė, kad labiausiai skaityti skatina šeima. Vertos dėmesio ir išvados, kalbančios apie tai, kad laiko stoka paauglių nurodoma kaip pagrindinis veiksnys, trukdantis lavinti skaitymo įgūdžius ir kad „didesnė apklaustų jaunesniųjų paauglių dalis mano, jog knyga jų vertybių sistemoje neturi svarbaus statuso“ (ten pat, 87).

Straipsnių autorių-mokytojų akiratyje neretai atsiduria užklausinio skaitymo pamokų problematika. Šiuose straipsniuose užklausinis skaitymas pristatomas kaip dar viena puiki galimybė paskatinti vaikus ir paauglius skaityti (Balčytienė 2013; Jasilionienė 2013; Šimkuvienė 2013). Pasidalijama gerąja patirtimi, taikytais darbo metodais. Rita Šimkuvienė teigia: „Ruošiantis užklausinio skaitymo pamokoms, reikia gerai apgalvoti metodus, tikslus ir uždavinius, nes monotonija gali sužlugdyti geriausius ketinimus. <...> Svarbu paisyti atidaus (analitinio) ir skaitymo savo malonumui bei kūrinio išgyvenimo pusiausvyros“ (Šimkuvienė 2013, 110). Renata Dudzinskienė (2022) straipsnyje pabrėžia, kad „[i]traukiai mokyklai reikalingi suasmeninti skaitymo tikslai“, siūloma kurti skaitymo tradicijas mokykloje ir namie, pasitikėti biblioteka. Visuose šios problematikos straipsniuose laikomasi nuomonės, kad užklausinio skaitymo pamokos tebėra nepakeičiama literatūrinio lavinimo forma.

Tatjanos Kukelkienės (2019) straipsnyje kalbama apie profesinės spaudos vietą mokytojo gyvenime ir analizuojamas savaitraščio „Dialogas“ atvejis. Švietimo problema nušviečiančių, profesionalių, platesnei auditorijai skirtų leidinių, kai savaitraštis „Dialogas“ nutraukė veiklą 2014 m. sausį, Lietuvoje nebeliko. Autorė tiria, kokia yra švietimo spaudos padėtis Lietuvoje nebelikus „Dialogo“. Šiame kontekste paminėtina, kad nutraukta ir „Gimtojo žodžio“, „Žvirblių tako“, kai kurių kitų tokio pobūdžio leidinių tradicija. T. Kukelkienė konstatuoja, kad „[ž]velgiant į mokytoją kaip ugdytoją, pripažįstant ypatingą gimtosios kalbos statusą komunikacijoje, galima teigti, kad, netekę galimybės viešinti savo nuomonės specializuotoje spaudoje, mokytojai praranda kokybišką tribūną, profesionalią debatų erdvę. Poreikis diskutuoti apie švietimo problemas, tarp jų ir lietuvių (gimtosios ir valstybinės) kalbos, pastaruoju metu yra itin didelis, todėl mokytojai buriasi į virtualias bendruomenes, kurdami grupes socialiniuose tinkluose“ (ten pat, 28). Tačiau elektroninės priemonės, įvairūs naujienlaiškiai, kitos alternatyvos „neatstoja specializuotų

profesinių leidinių, nes informaciją pateikia fragmentiškai, perteikia atskirų įstaigų patirtį, kartais turi pramoginį, politinį atspalvį, iškeliami spontaniški, nenuosekliai įgyvendinami dalykai, publikacijos neskatina kritinio mąstymo ir kt.“ (ten pat, 27). Tyrimas parodė, kad mokytojai ir mokyklų administracijos darbuotojai švietimo leidinių padėtį Lietuvoje dažniau vertina neigiamai. Stokojama leidinių, kuriuose daug dėmesio būtų skiriama gerosios patirties sklaidai, pasidalijimui metodine patirtimi (taip pat ir lietuvių kalbos mokymo(si) klausimais – šios tematikos įvairių žanrų publikacijų „Dialogue“ buvo gausu) (ten pat, 33). Taigi straipsnio autorė iškelia opią problemą ir siūlo tokio pobūdžio leidinį atgaivinti, nes švietimo situacija besidominčių žmonių nuomonę atspindintis leidinys galėtų būti ne tik reikalingas, skaitytojų mokytojų ir kitų pedagoginio proceso dalyvių laukiamas, bet ir konkurencingas.

Lietuvių rašytojų kūryba mokykloje, klasikos skaitymo rūpesčiai

Mokytojui lituanistui visada rūpi ir rūpės lietuvių literatūros klasikų ir šiuolaikinių autorių kūryba. Mokytojas dalykininkas turi gerai išmanyti tiek pačius kūrinius, tiek jų kontekstą. Žinomų (dažniausiai – „mokyklinių“) lietuvių autorių kūrybos ir jo konteksto atvėrimas – svarbi šio pobūdžio straipsnių dalis. Svarbu akcentuoti ir tai, jog kalba, jos išgalės kone geriausiai atsiskleidžia talentingų rašytojų tekstuose, tad jų kūrybos studijos yra visada aktualios.

Nenuostabu, kad straipsnių rinkiniuose neapeita lietuvių klasikų kūryba, liaudies daina, Biblija. Janinos Dambrovskienės (2015) straipsnyje aptariama vyresniųjų klasių moksleivių refleksija apie klasikinius ir dabartinius autorius, pasiūloma įvairių metodų ir būdų, kaip dirbti su klasikine literatūra, autorė pastebi, kad „kiekvienai mokinių kartai tenka ieškoti naujų mokymo ir asmenybės lavinimo būdų“ (ten pat, 94). Du straipsniai skirti Kristijono Donelaičio kūrybos nagrinėjimo problemoms. Aldonos Daučiūnienės ir Astos Mazūraitės (2015) straipsnyje pristatomas įdomus būdas aktualizuoti K. Donelaičių, mokiniams perrašant poemos „Metai“ ištrauką bendrine kalba. Mokiniams tampa akivaizdu, kad taip pakeitus tekstą prarandamas kūrybos autentiškumas, atitolstama nuo XVIII a. Gerai, kad mokiniai gauna galimybę patys tuo įsitikinti. Sandros Karenauskienės (2017) straipsnyje pasakojama apie pasakėčios „Pasaka apie šūdvalalį“ inscenizavimą, atliktą internetinę apklausą, mokinių bandymą kurti hegzametru apie šių dienų realijas. Vidos Marčišauskaitės ir Rasos Stoškuvienės (2017) straipsnyje konstatuojama, kad „[d]ainuojamosios tautosakos pamokos lietuvių kalbos mokytojui yra gana sudėtingos dėl kylančio uždavinio aktualizuoti temą“ (ten pat, 122) ir pasiūloma „mokymo metodų, atitinkančių pagrindinius šiandienos moksleivio įgūdžius: gebėjimą naudotis informacinėmis technologijomis, virtualios erdvės pažinimą, bendravimą socialiniuose tinkluose“ (ten pat, 122).

Leidinyje publikuojami trys Virginių Balsevičiūtės-Šlekienės straipsniai, nagrinėjantys atskirų autorių, nagrinėjamų mokykloje, kūrybą ir iškelia aktualius jų poetinio pasaulio skerspjūvius. Straipsnyje „Gedimino laiškų refleksija lietuvių poezijoje“ (Balsevičiūtė-Šlekienė 2020) autorė analizuoja du kūrinius – Juditos Vaičiūnaitės eilėraščių ciklą „Pilis“ ir Kazio Bradūno lyrinę poemą „Pokalbiai su karalium“. Abiejuose kūriniuose

Gedimino laišakai funkcionuoja kaip intertekstas, padedantis atskleisti svarbius dalykus: „Vaičiūnaitė akcentuoja pačią Vilniaus miesto įkūrimo idėją, pratęsdama jos reikšmę laike, iki pat mūsų dienų. Bradūnui rūpi krikšto, pagonybės ir krikščionybės sandūra, sudėtingos Lietuvos istorijos peripetijos, pačios istorijos tamsiosios ir šviesiosios pusės“ (ten pat, 19). Visa tai atskleidžiama tiriant autorių poetinę kalbą, taikant intertekstualumo teoriją. Straipsnis „Vytauto Mačernio kūrybos tradicija“ (Balsevičiūtė-Šlekienė 2019) yra skirtas Vytauto Mačernio kūrybos poetinei tradicijai paryškinti. Autorė čia aptaria žemininkų kartos kūrybos ištakas, estetines nuostatas ir jų tradicijos atgimimą sovietmečio literatūroje. Pabrėžiama, kad mokykloje dėstant literatūros istorijos kursą verta aktualizuoti pačią tradicijos sąvoką, „kad kiekviena ryškesnė poetinė mokykla, savitesnis poetas palieka savo kūrybos kodą, kurį galime atpažinti ir po kelių dešimtmečių“ (ten pat, 8). Autorės teigimu, sovietmečiu V. Mačernio ir žemės kulto tendencija apėmė platų poezijos lauką – Justino Marcinkevičiaus, Marcelijaus Martinaičio, Jono Strielkūno, Alfonso Maldonio ir kt. – pačių stipriųjų sovietmečio poetų kūrybą. Savitai tradiciją tęsia Sigitas Gedos, Albino Žukausko, Vytauto Bložės lyrika. Tačiau daugiausia dėmesio autorė paskiria Jono Juškaičio kūrybos analizei, nes su V. Mačerniu ją sieja vizijinis pasaulio suvokimas – efemeriški praėjusio laiko reginiai, praeities jausmas“ (ten pat, 12). Autorė įtikinamai atskleidžia, kad žemininkų kūrybos kodai veikė lietuvių sovietmečio (ir dar vėlyvesnėje) poezijoje. Trečiame straipsnyje „Sovietmečio poezija mokyklose“ (Balsevičiūtė-Šlekienė 2022) autorė pabrėžia, kad sovietmečio poezijos dėstymas mokyklose kelia problemų, nes reikia paaiškinti sovietmečio literatūros specifiką ir atrinkti aktualiausius autorius ir jų kūrinius, turinčius išliekamąją vertę. Tam būtinas literatūros ir istorijos integralumo suvokimas. Čia pasiūloma, kaip skaityti to laiko poeziją, išryškinti svarbiausi semantiniai centrai. Autorė teigia: „Didžiosios sovietmečio lyrikos semantinis modelis tas pats, universalus, jau suformuotas ankstesnių, prieškarinių poetinių kartų – valstietiškos kultūros adoracija ir jos pagrindu kuriamas idėjų laukas – bet egzistencinė refleksija kita, liudijanti esmingai pasikeitusią žmogaus ir tautos situaciją. <...> Paradigminė semantinė sovietmečio poezijos struktūra – nužeminimas, žemės praradimas, gyvenant savoje žemėje.“ (ten pat, 9). Siekiama atnaujinti požiūrį į sovietmečio lyriką (iš dalies reabilituoti ją). Straipsnyje brėžiamas punktyras nuo Just. Marcinkevičiaus, M. Martinaičio ir J. Strielkūno poezijos iki aštuntame dešimtmetyje debiutavusios poetų Antano Jonyno, Gintaro Patacko, Almio Grybausko kartos, daugiausiai dėmesio paskiriant Juditos Vaičiūnaitės poezijos analizei.

Moksleivio Augustino Jasiūno ir mokytojos Laimos Malakauskienės (2020) straipsnis pristato Biblijos skaitymo patirtis. Tai pavyzdys, kaip mokyns, suinteresuotas sudėtingu, bet įdomiu tekstu, gali pasiekti gerų rezultatų, padėti pamatus tolesniam savęs prusinimui.

Aktualus S. Karenauskienės (2019b) straipsnis apie partizano Dzūko dienoraščius kaip tapatybės literatūroje raišką. Apskritai partizanų tekstams dar trūksta didesnio dėmesio, tad ši publikacija mokytojams tikrai gali būti pravarti.

Sandra Almonienė (2020) nagrinėja šiuolaikinio poeto, Zigmo Gėlės premijos laureato, Augustino Dainio filosofinę poeziją ir analizuoja lelijos vaizdinio reikšmės šio poeto kūri-

niuose. Įdomu tai, kad kitame to paties numerio skyriuje mokytoja Dona Jaugienė (2020) aptaria Zigmo Gėlės premijos laureatų tema sukurtas moksleivių instaliacijas, mokinių bendravimą su premijos laureatais. Tai puikus netradicinio darbo su mokiniais pavyzdys. A. Dainio poezija galėtų būti pasiūlyta savarankiškam, užklausiniam mokinių skaitymui, juk „[t]ai filosofo poezija, grožio poezija, krikščioniškų vertybių poezija“ (Almonienė 2020, 8). Autorė šio poeto eiles laiko tinkamomis jaunam skaitytojui: „[e]ilėraščio kalbantysis savo vertybėmis laiko gamtą, kurioje jis atranda sielos ramybę, medituodamas gamtoje lyrinis subjektas pajunta santykį su Dievu, ramybę, susitelkimą į save. Tokias nuostatas turėtų ugdytis ir visur skubantis, pasimetęs šiandienos jaunas žmogus“ (ten pat, 11). Anot autorės, tokia poezija gali paskatinti jaunuolį persisijoti savo vertybes. Mokytojui pravers straipsnyje pateikiama lelijos motyvo istorija pasaulio kultūroje. A. Dainio poezijoje „[l]elijos yra pagrindinis poetinio kalbėjimo įkvėpimas, stebėdamas šias gėles eilėraščio kalbantysis apmąsto keletą temų: nuo Dievo ir tikėjimo esmės, išganymo paieškų iki grožio prigimties ir pamatinių vertybių“ (ten pat, 12).

Vaikų literatūra ir mokykla

Mokyklos mokinys – tai vaikas, paauglys, jaunuolis. Tai tie amžiaus tarpniai, kada yra laikas skaityti vaikų ir jaunimo literatūrą. Todėl svarbu, kad ši vertinga lektūros dalis nebūtų užmiršta, „praleidžiama“ mokyklinėse programose, kad vaikas apie tai, ką skaito, galėtų pasikalbėti su profesionalu – mokytoju lituanistu. Pagaliau ir vykusios kovos dėl mokyklinės lietuvių kalbos ir literatūros programos turinio tai aiškiai paliudija. Todėl natūralu, kad aptariamame leidinyje gvildenamos reikšmingos vaikų literatūros temos.

Dž. Maskuliūnienės ir B. Maskuliūno (2017) straipsnyje kalbama apie tai, kad šiuolaikinis vaikų rašytojas yra atsidūręs sudėtingoje situacijoje: jis kuria skaitytojams, nori būti suprastas, jam svarbu rašyti visuomenei, bet ne mažiau aktualu ir rašyti meniškai, nepamirštant estetiškos literatūros funkcijos. Taigi rašytojas susiduria su didele dilema: ar taikytis prie visuomenės ar net atskirų bendruomenių, subkultūrų etc. poreikių, prie dabar tokių madingų ir aktualių „projektų“ ar, neatsižvelgiant į nieką, kurti aukšto lygio meną? Autoriai išskiria 3 rašytojų tipus pagal santykį su didaktine vaizdavimo strategija: pirmasis – akivaizdžių didaktinių intencijų turintys kūrėjai, antrasis – rašytojai, kurių kūrybą visų pirma lemia estetiški kriterijai, trečiasis – rašytojai, kurių kūryboje gražiai dera estetiški ir didaktiniai kriterijai (ten pat, 73). Vertingiausia ta kūryba, kurioje rastas aukso vidurys, kaip geriausia rašyti vaikams, „nustatytas“ tinkamas balansas tarp didaktikos ir aukštųjų estetinių kriterijų. Tokie autoriai – poetė Ramutė Skučaitė, Kęstutis Kasparavičius ir kiti. Tačiau didaktika vaikų literatūroje (ypač skirtoje mažiems skaitytojams) yra savaime suprantamas dalykas. Prisimintina ir tai, kad didaktiškai angažuotoje literatūroje labai svarbus archetipinis Mokytojo–Mokinio santykis, natūralu, kad būtent vaikų literatūroje jis išlieka. Tokia didaktikos prisodrinta literatūra visada buvo propaguojama ir mokyklų vadovėliuose, juk literatūra moko, auklėja, kaip ir pati mokyklos institucija. Straipsnyje kalbama ir mažai tyrinėta tema – kaip vaikų rašytojai, vis dažniau dalyvaujantys įvairiuose projektuose, turi rašyti knygas tam tikromis temomis, bet literatūrine forma. Plačiau aptar-

tas rašytojos Urtės Uliūnės pavyzdys – kokias problemas turėjo spręsti kūrėja, rašydama pasakas pagal projektinį užsakymą.

Dž. Maskuliūnienė straipsnyje „Literatūrinis ugdymas 9–10 (gimnazijų I–II) klasių centre – be vaikų ir jaunimo literatūros?“ (2019) analizuoja opią vaikų literatūros mokyklos bendrosiose programose problemą. Anuomet, 2016 m., Lietuvos mokyklas pasiekė nauja Lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo bendroji programa (toliau – Programa), sukėlusį aštrių diskusijų, įvairių vertinimų. Vienas iš priekaištų buvo toks – į Programos kūrėjų būrį nebuvo įtraukti literatūrologai – vaikų ir jaunimo literatūros tyrėjai. Jie tik vėliau buvo pakviesti į pastabų teikimo procesą. O juk būtent vaikų ir jaunimo literatūra geriausiai jaučia vaikystės ir jaunystės pulsą, kalba vaikui, jaunuoliui suprantama kalba, mato šiuolaikinio vaiko džiaugsmus, problemas, skaudulius. Čia nenorima kvestionuoti klasikinių, vadinamųjų kanoninių tekstų (lietuvių ir pasaulinės literatūros) reikšmės kiekvieno žmogaus brandai. Tačiau kultūros ženklai veikia ir vaikų literatūroje, ši literatūra irgi neabejotinai yra bendrosios kultūros dalis, ji, galima sakyti, irgi turi savo kanoną. Argi Alan'o Alexander'io Milne'o genialios knygos apie Mikę Pūkuotuką nėra šedevras, prabylantis tiek jaunam, tiek senam? Argi Petro Cvirkos proza apie vaikus nėra iškalbinga ir suaugusiam žmogui? Straipsnyje analizuojama 9–10 (gimnazijų I–II) klasių koncentro literatūros kūriniai, priklausantys vaikų ir jaunimo literatūros laukui – tiek pasiūlyti Programos sudarytojų, tiek ir kiti, parinkti straipsnio autorės. Čia pažvelgiama į vaikų ir jaunimo literatūros horizontus, pasiūlant pritraukti vieną ar kitą meniškai vertingą kūrinį į mokinio (ir mokytojo) pasaulį. Straipsnyje kalbama ir apie vaikų literatūros kanono problemą. Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyrius sykiu su Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos vaikų ir jaunimo literatūros departamentu sudarė reikšmingiausių lietuvių autorių knygų vaikams ir paaugliams sąrašą, kuris galėtų tapti ir kelrodžiu, sudarant mokyklinės programas, rengiant skaitinius, rekomenduojant knygas vaikams bibliotekose, pagaliau, ir savišvietai – mokytojų, vaikų, tėvų. Sudaryti kanoninės vaikų literatūros sąrašą buvo svarbu dar ir todėl, kad lietuvių vaikų literatūra 2018 m. minėjo 150-metį – tiek metų praėjo nuo vaikų literatūros pradžia laikomos Motiejaus Valančiaus „Vaikų knygelės“ pasirodymo 1868 m. Toliau straipsnyje nagrinėjami keli vertingos vaikų literatūros pavyzdžiai. Jostein'o Gaarder'io „Sofijos pasaulio“ žavesys kyla iš to, kad norvegų filosofijos mokytojui ir rašytojui pavyko papasakoti sudėtingą filosofijos kursą suprantamai, atsižvelgiant į skaitytojo išgales, bet ne vulgarizuojant. Svarbu, kad gerai jaučiama pagarba filosofijos tradicijai ir filosofų asmenybėms, sykiu ir pagarba skaitytojams, tūkstančiams penkiolikmečių sofijų visame pasaulyje. Mark'o Haddon'o romanas „Tas keistas nutikimas šuniui naktį“ priskirtinas vadinamajai *problemų prozai* – vaizduojančiai sudėtingą vaikų ir paauglių gyvenimą: socialinę atskirtį, fizinę ir psichinę negalią, skyrybas, nelengvas migracijos patirtis, suicidinius atvejus, kriminalinio pasaulio poveikį, priklausomybes, patyčias, skurdo kultūrą ir pan. Tokie kūriniai moko mąstyti, įsijausti į KITO, kitokio žmogaus patirtis. Verta, kad į mokytojų ir mokinių skaitymo akiratį patektų ir prancūzų rašytojo Timothée de Fombelle'io dviejų dalių romanas „Tobis Lolnesas. Tarp dangaus ir žemės“ (I d.) ir „Tobis Lolnesas. Elišos akys“ (II d.). Knygos

centre – Tobis Lolnesas ir visa jo tauta, kuri gyvena didžiuliam sename ažuole. Medis čia vaizduojamas kaip Tėvynė, kurią būtina žūtibūt apginti, nes priešingu atveju tautai gresia išnykti, žūti. Medžio vaizdinys gali tapti ne tik tarpdalykinio požiūrio galimybe (šiandien vis labiau aktualėjančia), bet ir literatūros pamokų pamatu. Vartais dėmesio laikomi ir rekomenduojami skaityti mokykloje autobiografiniai pasakojimai, naujojo didaktizmo knygos. Daroma išvada, kad lengva ranka atsisakydami vaikų ir jaunimo literatūros kūrinių skaitymo ir nagrinėjimo mokyklos suole, nuskurdiname mokinio pasaulį, o integravę vaikų ir jaunimo literatūrą į mokymo diskursą tik laimėtume – paauglys džiaugtųsi galėdamas atsinešti savarankiškai pasirinktos ar rekomenduojamos literatūros turinį į literatūrinio lavinimo aruodą. Tie tekstai padėtų mąstyti, rašyti rašinius, turtintų vaizduotę. Būtų įdomu ir pravartu ištirti, ar moksleivių savarankiškai skaitomų kūrinių „lentynos“ nesudaro daugiausia būtent vaikų ir jaunimo literatūra. Todėl labai svarbu, kad tokios literatūros būtų įtraukta į mokyklinę literatūros programą – nuo pirmos iki dvyliktos klasės. Geri vaikų ir jaunimo literatūros kūriniai, vaizdingai kalbant, privalo „budėti“ kiekvieno koncentro, kiekvienos klasės literatūros programoje.

2020 m. gruodžio pabaigoje nustojo veikti Šiaulių universitetas kaip atskira savarankiška mokslo ir studijų institucija. Daug kas tapo istorija, kurią verta prisiminti, apmąstyti. Todėl Dž. Maskuliūnienės straipsnyje „Vaikų literatūros studijos ir tyrimai Šiaulių universitete“ (2020) apžvelgiama vaikų literatūros studijų ir tyrimų procesas Šiaulių universitete, iškeliant svarbiausius aspektus: vaikų literatūrą dėšėčiusią ir tyrinėjusią profesūrą, mokslines konferencijas, skirtas vaikų literatūros ir kultūros tyrimams ir jų sklaidai, Šiaulių aukštosios mokyklos išleistus vaikų literatūros mokslo ir metodinius leidinius, kultūros renginius, populiariusius vaikų literatūrą šioje aukštojoje mokykloje ir už jos ribų. Šiauliuose pirmasis vaikų literatūrą kaip aukštojo mokslo discipliną dėstė „mokytojų mokytojas“ lituanistas Jonas Adomaitis (1903–1981). Docentė kalbininkė Janina Barauskaitė, klausiusi J. Adomaičio paskaitų ir kelis dešimtmečius bendravusi su Adomaičių šeima, prisimena, kad dėstytojas mėgęs kartoti: „mokytojas turi būti kūrėjas, šviesi asmenybė: jis turi tikti ir prie „tanciaus, ir prie rožančiaus, ir prie svečio, ir prie pečiaus. Pats Jonas Adomaitis – mokytojas improvizatorius“ (Barauskaitė, cit. iš Krievickas 2003, 45). Pedagogas ne tik dėstė, bet ir daug rašė įvairiomis temomis to meto spaudoje – pedagogikos, literatūros, meno ir kitomis temomis. Pasisakytą ir vaikų kultūros klausimais. Galima teigti, kad pirmieji vaikų literatūros ir kultūros apmąstymai Šiaulių aukštojoje mokykloje priklauso J. Adomaičio žodžiui ir plunksnai. Vaikų literatūrą teko dėstyti ir prof. K. Župerkai. Jis teigia, kad vaikų literatūra kaip atskira disciplina Šiaulių aukštojoje mokykloje atsirado 1958 m. Vėliau vaikų literatūrą dėstė Jonas Linkevičius, Dalia Striogaitė, Irena Baliulė (Klimašauskienė), Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, Danguolė Šakavičiūtė, Dž. Maskuliūnienė. Vaikų literatūros disciplina ilgainiui tapo rimta, įdomi, atraktyvi. Tai įrodo tas faktas, kad ji buvo išsaugota kaip privalomas dalykas lietuvių filologijos studentams, mielai tą dalyką rinkdavosi ir kitų specialybių studentai, kuriems dalykas buvo pasirenkamasis. Būtina akcentuoti, kad per ilgus dešimtmečius, o ypač paskutinius dvidešimt metų buvo parašyta daug kursinių, bakalauro ir magistro darbų

iš vaikų literatūros, perskaityta daug pranešimų studentų mokslo darbų konferencijose. Galima sakyti, kad vaikų literatūrai Šiaulių universitete pavyko tapti rimta disciplina, neatsiejama filologinių lituanistinių studijų dalimi.

Aukštojo mokslo institucijoje dalykas turi būti ne tik dėstomas, studijuojamas studentų, bet ir tyrinėjamas kaip mokslo disciplina. Šiaulių universitete buvo surengti du mokslo forumai, skirti vaikų literatūros tyrimams. 2005 m. lapkričio 30 d. Šiaulių dailės galerijoje įvyko konferencija „(Post)modernėjanti pasaka: vaizduotės mutacijos“, skirta Hans’ui Christian’ui Andersen’ui. 2007-ieji Lietuvos Respublikos Seimo buvo paskelbti Vaikų kultūros metais, todėl neatsitiktinai Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Literatūros istorijos ir teorijos katedra Lietuvos ir kitų šalių mokslininkus sukvietė į tradicinę vienuoliktąją tarpdalykinę konferenciją, kurios tema šįsyk buvo „Vaikas lietuvių ir pasaulio kultūrose“, įvykusią 2007 m. gegužės 17–18 dienomis. Pirmasis atskiras leidinys, skirtas vaikų literatūrai, – Jono Linkevičiaus sudaryta „Vaikų literatūros programa“ (1966, 1968, 1974). Maždaug XXI a. pradžioje prasideda kitas laikas – vaikų ir jaunimo literatūrą tyrinėjančių leidinių, straipsnių filologinėje spaudoje, periodikoje atsiranda daug ir įvairių. Reikia paminėti keturių mokomųjų knygų seriją, skirtą vaikų literatūrai. Jos sumanytoja – doc. Irena Baliulė. Parašyti atskiri leidiniai apie apsakymą, apysaką, poeziją ir dramaturgiją. 2008 m. buvo išleistas didžiausios apimties (412 p.) skirta vaikų literatūrai ir kultūrai knyga – penktas „Acta humanitarica universitatis Saulensis“ mokslo darbų tomas „Vaikas lietuvių ir pasaulio kultūrose“, parengtas konferencijos pranešimų pagrindu. Jis yra sudarytas iš keturių dalių, įvairiais aspektais analizuojančių vaiko, vaikystės, vaikiškumo fenomeną (sudarytoja Dž. Maskuliūnienė). Šiame kontekste paminėtini ir trys Dž. Maskuliūnienės leidiniai, skirti vaikų literatūrai, pavyzdžiui, 2011 m. pasirodęs straipsnių rinkinys „Peldų takais“. „Lietuvių vaikų literatūros tyrinėjimai“, kur keturiuose skyriuose sudėta lietuvių vaikų autorių tyrinėjimai, iki tol išsibarstę įvairioje filologinėje spaudoje. Tačiau ne tik šiuose aptartuose leidiniuose Šiaulių universiteto dėstytojai skelbė darbus apie vaikų literatūrą. Tikrai nemažai jų publikuota „Rubinaičio“, „Gimtojo žodžio“, „Žvirblių tako“, „Aušros alėjos“, „Acta humanitarica universitatis Saulensis“ ir kituose leidiniuose. Būta ir renginių, skirtų vaikų literatūrai. Vienas seniausių ir labai ryškių Šiaulių universiteto lituanistų literatūrų renginių – „Laiško H. Ch. Andersenui“ konkursas. Jo iniciatorė – dėstytoja Danguolė Šakavičiūtė. Daug metų (apie dešimt) vyko moksleivių laiško formos rašinių konkursai. Kitas renginys, kuris ilgainiui buvo tapęs Literatūros istorijos ir teorijos katedros ir Humanitarinio fakulteto vizitine kortele – tęstinis „Tekstų skaitymų“ seminaras. Iš viso jų įvyko 150. Dalis jų buvo skirta ir vaikų literatūros kūrėjams pristatyti.

Šiaulių aukštoji mokykla – svarbus vaikų literatūros studijų ir tyrimų centras Lietuvoje. Vaikų literatūros disciplina yra tiesiogiai susijusi su pedagogų rengimu, o jie čia, Šiauliuose, buvo rengiami nuo seno. Čia veikė Šiaulių mokytojų seminarija (pedagogine mokykla vadinta nuo 1949 m.) (1919–1941, 1945–1957), Šiaulių mokytojų institutas (1948–1954), Šiaulių pedagoginis institutas (1954–1997), Šiaulių universitetas (1997–2020). Išsamūs vaikų literatūros kursai Šiaulių pedagoginiame institute buvo dėstomi pradinio moky-

mo, specialiosios pedagogikos, lietuvių filologijos specialybių studentams. Straipsnyje nuskamba mintis ir apie tai, kad labai apmaudu, kad šiuo metu vaikų literatūros studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose menksta, o kai kur visai nunyko. Studijų programų kūrėjai turėtų persvarstyti šį aspektą ir susimąstyti, ar gali, pvz., pradinių klasių mokytojas eiti į klasę, neturėdamas jokių specializuotų filologinių žinių apie lietuvių ir pasaulinę vaikų literatūrą, jos klasiką ir naujausias tendencijas.

Darbas su tekstu rengia būsimą skaitytoją

Aldona Mazolevskienė ir Laura Bunevičiūtė (2022) analizuoja retą žanrą – bežodės knygas ir kiek tokios knygos yra žinomos Lietuvos pedagogams. Tyrimo tikslas – atskleisti pedagogų nuomonę ir jų patirtis su bežodėmis knygomis. Bežodės knygos – tai knygos, pasakojančios istoriją tik per iliustracijas. Lietuvoje tokių knygų yra labai mažai, jos Lietuvoje beveik netyrinėtos. Straipsnyje, pasiremiant užsienio mokslininkais, teigiama, kad bežodės knygos yra laikomos idealia terpe tiriant kalbos raidą, gebėjimo pasakoti ir kitus įgūdžius. Buvo apklausta 113 ikimokyklinio ugdymo pedagogų. Tyrimas parodė, kad „bežodės knygos yra naudingos vaikų ankstyvojo raštingumo įgūdžiams ugdyti: kalbiniais gebėjimams, žodyno turtingumui, sekos supratimui ir pasakojimo įgūdžiams. Atlikti užsienio mokslininkų tyrimai rodo, kad šios knygos skatina vaikus kurti ilgesnius ir gilesnius pasakojimus, vartoti daugiau žodžių bei jų rūšių nei tradicinės paveikslėlių knygos. Taip pat šių knygų dėka vaikai ugdomi socialinę vaizduotę ir aktyviau įsitraukia į skaitymus“ (ten pat, 74). Taip pat tyrimas atskleidė, kad daugumos pedagogų požiūris į bežodės knygas yra teigiamas, tačiau jų patirtys – nepakankamos.

J. Vaskelienė (2013) atkreipia dėmesį, kad aukštesnėse klasėse daugiau pamokų skiriama literatūrai, ne lietuvių kalbai. Mokytojams tenka į literatūros analizę inkorporuoti kalbos kartojimą / mokymą(si). Analizuodama Mariaus Katiliškio novelių rinkinį, autorė siūlo kartoti morfologijos, leksikologijos, stilistikos, teksto lingvistikos dalykus. J. Vaskelienės nuomone, analizuojant grožinius kūrinius reikėtų ir lietuvių kalbos dalykus, pvz., įvardijant stiliaus figūras aptarti, kokiomis kalbos dalimis jos realizuojamos, priminti kalbos normas ir paaiškinti, kodėl autoriai ne visada jų paiso, parodyti kalbos kitimą (kai tekste randama pasenusių, reta reikšme vartojamų žodžių arba naujadarų), atkreipti dėmesį į tai, kokiomis leksinėmis (kartojimu, įvairių rūšių sinonimais, antonimais etc.) ir gramatinėmis priemonėmis (laikais, nuosakomis, sakinių struktūra etc.) siejamas tekstas (ten pat, 8).

I. Baliulė (2016) aptaria rašinius moksleivių, kurie dalyvavo respublikiniame rašinio konkurse „Į mokslo tiesas per kūrybą“ (2014). Straipsniu siekiama atkreipti dėmesį į konkurso novatoriškumą ir naują rašinio tipą. Konkursinį rašinį būtinai turėjo sudaryti dvi dalys: meninis tekstas (žanrą galima buvo pasirinkti) ir mokslinis tekstas, kuris turėjo pagrįsti meninį tekstą. Taigi tokiu rašiniu buvo ugdomos skirtingos mokinio kompetencijos, nes tarpdalykiniai ryšiai tampa vis aktualesni. Respublikinis rašinio konkursas „Į mokslo tiesas per kūrybą“ atsirado iš tarptautinio konkurso patirties. Tai buvo Europos Komisijos Septintosios Bendrosios programos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės veiklos projektas „Į mokslo pasaulį per menus“ (ISWA, angl. *Immersion in the Science Worlds through*

the Arts), kuris vyko 2011–2013 m. Projekto tikslas buvo suorganizuoti Europos šalyse renginius, kuriuose 15–18 metų moksleiviai ieškotų moksle ir mene vykstančių kūrybinių procesų, jų sąsajų. Autorė teigia: „Mokslo tiesos dažniausiai suvokiamos tik kaip loginės tiesos, tad šis konkursas siekė atskleisti mokslo faktus, reiškinius per kūrybą, per meninį žodį, paneigti mokslo ir meno opoziciją. Taip siekiama sumažinti atskirtį tarp mokslo ir visuomenės, populiarinti mokslą per meną. Konkurse (ir tarptautiniame, ir respublikiniame) buvo akcentuojamas moksleivio pasaulio suvokimas per tarpdalykinę prieigą, mokslinio reiškinių ir meninio teksto integralią improvizaciją.“ Straipsnyje pateikiama ir analizuojama sėkmingų tokio tipo rašinių pavyzdžių. Tokiuose rašiniuose randamos visos samprotavimo rašinio ypatybės: objektyvią medžiagą (mokslinės tiesos), kuri apmąstoma, asmeninę patirtį ir subjektyvų santykį su apmąstomu faktu, savito stiliaus jungtį, aktyvią autoriaus poziciją. Nugalėtojų rašinių analizė leidžia daryti išvadą, kad *kitokio* rašinio konkursas padėjo moksleiviams atrasti mokslo tiesas per meninę raišką, ugdyti skirtingų strategijų teksto rašymo įgūdžius.

I. Baliulė ir Dž. Maskuliūnienė (2013) pateikia Šiaulių universitete Humanitariniame fakultete kasmet organizuotų konsultacijų abiturientams, besiruošiantiems laikyti valstybinį lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą, analizę. Čia aptariamos rašinio rašymo ir teksto suvokimo užduoties konsultacijos. Straipsnyje teigiama, kad „visos rašto užduotys, susijusios su tekstu, bet kokio tipo analizė ugdo skaitytoją – plečia jo kompetencijų lauką, moko pasisakyti apie tekstą, tiksliai išreikšti kūrinių mintis, argumentuotai pateikti savo požiūrį“ (ten pat, 18). Mokyklinis teksto nagrinėjimas, teksto suvokimo užduotys – tai laipteliai, kurie padeda mokiniui tapti skaitytoju.

Netradiciniai literatūros mokymo būdai ir kitos literatūros didaktikos problemos

Leidinyje nemažai paskelbta straipsnių apie netradicinius literatūros mokymo metodus. Literatūros mokymas turi būti įdomus, nenuobodus, besikeičiantis. Mokytojai ieško, kaip tokią nuostatą įgyvendinti, o straipsniuose pateikia savo atradimus, pasiteisinusius didaktinius sprendimus. Publikuota straipsnių apie pastaruoju metu populiarius projektinius ir specifinius tiriamuosius mokinių darbus (Šimkuvienė 2014; Tomanaitė 2013; Kvietkuvienė 2022). Projektiniai darbai tobulina komandinio darbo gebėjimus, tiriamieji darbai – leidžia įsigilinti į vieną temą, ruošia moksleivį didesniems darbams, jais „ugdomi filologijai gabių mokinių įgimti ir įgyti humanitariniai gabumai“ (Kvietkuvienė 2022, 106). S. Karenauskienė (2019a) rašo apie literatūros mokymo netradicinėje erdvėje galimybes. Aptartas pamokų ciklas „Lietuvą reprezentuojančios asmenybės: Gabrielė Petkevičaitė-Bitė“, jo metu vykstanti ekskursija į Puziniškio dvarą-muziejų ir naktinis pasivaikščiojimas Karpių dvare Joniškėlyje. Moksleivė Aušrinė Aleksandravičiūtė ir mokytoja Emilija Kvietkuvienė (2019) supažindina su giminės dienoraščių tyrimu kaip savita literatūrinio darbo forma. Vertingų pasiūlymų pateikia J. Dombrovskienė (2017), kaip skaityti grožinius tekstus, kaip stebėti ir vertinti grožinių kūrinių iliustracijas, o Inga Turovaitė (2013) pasiūlo, kaip aktyvinti 5–8 klasių moksleivius per literatūros pamokas.

Idėjos išradingos: pasiūlomas „Klausimėlis“, pasiremiant žinoma LTV laida, „Duetas“, „Taip ir Ne“ ir kiti literatūros perteikimo būdai.

Rašyta ir mokytojų lituanistų bendruomenei aktualiais rašinio rašymo klausimais (Verbickienė 2017; Jovaišienė 2022), aptartas lietuvių kalbos ir literatūros bei kitų dalykų integravimas (Stulpinienė 2022). Astos Stulpinienės straipsnyje aktualizuojama dar per mažai pas mus taikoma patirtinio ugdymo samprata. Dalis straipsnių skirta bendresniems literatūrinio ugdymo klausimams. Tai A. Bražaitės (2013), Rimvydo Sruogio (2013), Beatos Kazlauskaitės ir Astos Gagilienės (2019), Emilijos Giedraitienės (2022) tekstai.

Literatūros mokymas kelia daug įvairių problemų ir klausimų. Anot mokytojos I. Turovaitės, siekiama „išsiveržti iš įprasto proceso *skaitome – klausiamo – atsakome*. Norisi per literatūros pamokas mokinius „sutaikyti“ su knygų pasauliu, paskatinti susimąstyti ir pajauti nesenstančias vertybes“ (Turovaitė 2013, 118). Leidinys „Gimtoji kalba mokykloje“ eina į talką lietuvių kalbos ir literatūros mokytojui norėdamas padėti, suteikti kūrybinių impulsų, naujų minčių.

Išvados

1. Aukštojoje mokykloje Šiauliuose (ir tada, kai vadinosi Šiaulių pedagoginiu institutu, ir vėliau, kai tapo Šiaulių universitetu) lituanistikos studijų bazė buvo stipri, dirbo aukštos kvalifikacijos specialistai, daugelis išėję Vilniaus universiteto lituanistų mokyklą, pvz., fonetikos, dialektologijos specialistai buvo prof. A. Girdenio studentai. Šiauliuose buvo klojami prof. K. Župerkos stilistikos mokyklos pagrindai. Minėtų Profesorių erudicija, domėjimosi lituanistika laukas traukė kolegas dėstytojus, mokytojus, domino studentus. Profesorių veikla, nuopelnai aptariami rinkinio straipsniuose. Asmenybių įtaka svarbi ne tik formuojantis asmeninėms jų mokinių nuostatoms, bet ir šalies mastu, kai sprendžiamos visuomenei, tautai, kalbai kaip sistemai svarbios problemos. Kalbos raidai įtakos turi piliečių nuostatos, sąmoningumas, todėl svarbu mokyti vaikus lietuviškai užsienyje ir Lietuvoje, svarbu paimti iš istorijos tai, kas daro tautą tvirtą ir vykdyti tokią kalbos politiką, kuri sustiprintų gimtąją kalbą kalbančio lietuvių kalbines nuostatas.
2. Leidinyje „Gimtoji kalba mokykloje“ kalbinės dalies straipsniai sudaro tokius teminius blokus: 1) Kalbinės aplinkos poveikio, asmenybių įtakos svarba tautinei savimonei išsaugoti. Kalbos politika; 2) Viešojo kalba. Kalbos etiketas; 3) Kalba elektroninėje erdvėje, kompiuterinis raštingumas. Kanceliarinė, administracinė kalba. Kalbos tvarkyba; 4) Kalbos taisyklumas. Raštingumas. Rašybos ir skyrybos problemos; 5) Kalbos normos ir klaidos; 6) Tarmių tyrimai; 7) Stiliaus figūros. Konceptualiosios metaforos. Asociacijos; 8) Terminijos problemos; 9) Kalbos didaktika. Akademinė, profesinė kalba. Temų laukas platus: aptariamos bendrinė kalba, tarmės, domimasi kalbos norminimu, kalba elektroninėje erdvėje, kalbos didaktika, kalbos mokymo(si) procesu, dvikalbystės padariniais. Mokslininkai pateikia dalykinių išvalgų, mokytojais –

praktinių įžvalgų. Siekiama suteikti naujų kompetencijų, diskutuoti aktualiomis temomis, polemizuoti. Konferencijų pranešimai, parengti straipsniai skatina teorinį mokslininkų ir praktinį pedagogų dialogą, išryškina aktualius gimtosios kalbos mokymo klausimus, kviečia drauge ieškoti problemų sprendimo būdų.

3. Tiek daugelyje konferencijų pranešimų, tiek kai kuriuose straipsniuose autoriai dėmesį sutelkia į *gerą* mokyklą, *gerą* pamoką, *gerą* mokinį / mokytoją, *gerą* tekstą ir pan., apibrėždami žodžio *geras* ypatumus ir svarbą. Nors vertintojų nuostatos, lūkesčiai, išmanymas, pasirengimas ir kt. gali skirtis, bet daugelis autorių pabrėžia suprastėjusį bendrąjį išsilavinimą, raštingumą, menkstančius teksto supratimo ir kūrimo, viešojo kalbėjimo, apskritai komunikacijos gebėjimus.
4. Konferencijų pranešimai, parengti straipsniai skatina teorinį mokslininkų ir praktinį pedagogų dialogą, išryškina aktualius gimtosios kalbos mokymo klausimus, kviečia drauge ieškoti problemų sprendimo būdų.
5. Leidinyje „Gimtoji kalba mokykloje“ literatūrinės dalies straipsniai sudaro penkis teminius blokus: 1) Skaitymo skatinimas, profesinė pedagogų spauda; 2) Lietuvių rašytojų kūryba mokykloje, klasikų skaitymo rūpesčiai; 3) Vaikų literatūra ir mokykla; 4) Darbas su tekstu rengia būsimą skaitytoją; 5) Netradiciniai literatūros mokymo būdai ir kitos problemos. Mokslininkus, mokytojus domina aktualios mokyklos (ir visuomenės) problemos – tiriama, kodėl mažai skaitoma ir svarstoma, siūloma, kas galėtų paskatinti skaitymą. Ryškinamas kūrybiško, inovatyvaus bibliotekų darbo svarba, šeimos skaitymo tradicijos. Pabrėžiama, kad svarbus šio lauko žaidėjas yra ir mokykla, kurioje vaikas turi tapti kompetentingu skaitytoju.
6. Straipsniuose apie lietuvių rašytojų kūrybą nagrinėjami klasikinių ir šiuolaikinių autorių kūrinių poetika ir semantika. Mokytojams pasiūlomi nauji ar iš dalies nauji K. Donelaičio, V. Mačernio, J. Juškaičio, J. Vaičiūnaitės ir kitų autorių perskaitymo būdai. Į literatūrinę apyvartą mokykloje siūloma įvesti šiuolaikinių autorių.
7. Nemažai dėmesio skirta vaikų literatūros problematikai. Siūloma, kad į mokyklines programas būtų įtraukta vertingų vaikų literatūros tekstų, nes atsisakydami vaikų ir jaunimo literatūros kūrinių skaitymo ir nagrinėjimo mokyklos suole, nuskurdiname mokinio pasaulį, o integravę vaikų ir jaunimo literatūrą į mokymo diskursą tik laimėtume – paauglys džiaugtųsi galėdamas atsinešti savarankiškai pasirinktos ar rekomenduojamos literatūros turinį į literatūrinio lavinimo aruodą. Labai svarbu, kad vaikų literatūra būtų dėstoma aukštojoje mokykloje. Tai leistų geriau parengti pradinių klasių mokytojus ir kitus pedagogus. Išsamiai aprašoma Šiaulių universiteto vaikų literatūros studijų ir tyrimų istorija. Leidinyje nagrinėjama ir vaikų literatūros specifika – estetinio ir didaktinio pradų sambūvis vaikų literatūroje. Rašytojas tik derindamas abi šias plotmes gali pasiekti gerų rezultatų.
8. Aptariamos ir darbo su literatūros tekstu problemos. Siūloma ankstyvojo raštingumo ugdymui pasitelkti dar mažai žinomas Lietuvoje bežodės knygas, per literatūros pamokas įsižiūrėti į literatūros kūrinio kalbą ir taip sykiu mokytis kalbos dalykų. Keliami

naujoviška idėja rašyti kitokį rašinį – susietą su fizikos ir kitais nehumanitariniais mokslais. Galų gale pasitelkiama literatūros konsultacijų Šiaulių universitete patirtis, kuri sako, kad svarbiausia lituanisto misija – išmokyti skaityti.

9. Leidinyje pateikiama nemažai vertingų praktinių patarimų kolegoms lietuvių kalbos ir literatūros mokytojams – pavydžių, kaip dirbti su mokiniais netradiciniais būdais ir metodais, kaip integruoti literatūros ir kalbos pamokas, kaip rašyti rašinius. Dalis straipsnių skirta bendresniems literatūrinio ugdymo klausimams aptarti.

Literatūra ir šaltiniai

- Almonienė, Sandra. 2020. Lelijos Augustino Dainio poezijoje. *Gimtoji kalba mokykloje IX*, 8–13.
- Augustanavičiūtė, Birutė, Janina Vaitkienė. 2016. Tautinio identiteto išsaugojimas Vasario 16-osios gimnazijoje. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 6–18.
- Balčytienė, Inga. 2013. Užklasinio skaitymo pamokos – galimybė ugdyti teksto suvokimo, teksto kūrimo ir komunikavimo gebėjimus. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 89–93.
- Baliulė, Irena. 2016. Kitokio rašinio patirtis: respublikinis konkursas Šiaulių universitete. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 19–29.
- Baliulė, Irena, Džiuljeta Maskuliūnienė. 2013. Konsultacijų abiturientams Šiaulių universitete patirtis. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 15–24.
- Balsevičiūtė-Šlekienė, Virginija. 2019. Vytauto Mačernio kūrybos tradicija. *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 8–14.
- Balsevičiūtė-Šlekienė, Virginija. 2020. Gedimino laiškuų refleksija lietuvių poezijoje. *Gimtoji kalba mokykloje IX*, 14–19.
- Balsevičiūtė-Šlekienė, Virginija. 2022. Sovietmečio poezija mokyklose. *Gimtoji kalba mokykloje X*, 8–17.
- Bankauskienė, Nijolė, Gabija Bankauskaitė-Sereikienė. 2017a. Lietuvių kalbos mokymo ir mokymosi metodai ugdymo paradigmu kontekste. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 6–21.
- Bankauskienė Nijolė, Gabija Bankauskaitė-Sereikienė. 2017b. Pedagoginės veiklos tobulinimo tyrimo metodo taikymas lietuvių kalbos pamokose. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 22–34.
- Bražaitė, Angelė. 2013. Ar brandos egzaminų kaita turi reikšmės abiturientų raštingumui? *Gimtoji kalba mokykloje I*, 94–97.
- Buivydienė, Vaida, Lina Rutkienė. 2017. Dėstytojų nuostatų dėl svetimžodžių funkcionavimo akademinėje kalboje tyrimas. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 35–43.
- Čaplinskas, Kostas. 2022. Pandemijos įtaka žmonių asociacijoms. *Gimtoji kalba mokykloje X*, 78–86.
- Čepaitienė, Giedrė. 2014. Sakytinės kalbos ugdymas: istorija, reikalavimai, problemos. *Gimtoji kalba mokykloje II*, 7–17.
- Čepaitienė, Giedrė. 2016. Viešųjų kalbų etiketas. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 30–37.
- Damanskienė, Sigita. 2016. Studentų kompetencija rašyti elektroninį laišką. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 38–46.
- Daučiūnienė Aldona, Asta Mazūraitė. 2015. Ar įmanoma Donelaitį skaityti šiandien? *Gimtoji kalba mokykloje III*, 86–89.
- Dauneckytė, Gintautė. 2014. Apie tarmes rimtai ir linksmai. *Gimtoji kalba mokykloje II*, 73–76.
- Dombrovskienė, Janina. 2015. Kaip sudominti šiuolaikinį mokinį klasikinė lietuvių literatūra? *Gimtoji kalba mokykloje III*, 90–94.
- Dombrovskienė, Janina. 2017. Grožinio kūrinio analizės aspektai. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 108–110.
- Dudzinskienė, Renata. 2022. Užklasinio skaitymo pamokos: atgyvena ar nepakeičiama lavinimo forma. *Gimtoji kalba mokykloje X*, 87–90.
- Dumšienė, Eglė. 2017. Specialybės kalbos mokymas(is): tarties ir kirčiavimo sunkumai. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 44–50.

- Giedraitienė, Emilija. 2022. Literatūros pamokos gimnazistams: sėkmės ir problemos. *Gimtoji kalba mokykloje X*, 8–17.
- Gudzinevičiūtė, Ona, Laima. 2013. Kompiuterinis raštingumas: brūkšnelis ir brūkšnys. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 25–37.
- Gudzinevičiūtė, Ona, Laima. 2014. Sudėtingesni prieviksmių vartojimo aspektai. *Gimtoji kalba mokykloje II*, 18–33.
- Gudzinevičiūtė, Ona, Laima. 2015. Pavojinga rašybos tendencija. *Gimtoji kalba mokykloje III*, 6–16.
- Gudzinevičiūtė, Ona, Laima. 2016. Teksto redagavimas: kabutės. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 47–55.
- Jakubauskytė, Renata. 2014. Lietuvių kalba užsienyje: kaip kalbės lietuviškai? *Gimtoji kalba mokykloje II*, 77–78.
- Jasilionienė, Auksė. 2013. Užklasinių skaitinių pamokos – tyrinėjimų ir kūrybos laboratorija. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 98–100.
- Jasiūnas, Augustinas, Laima Malakauskienė. 2020. Biblija kaip literatūros ir kultūros tekstas: jos svarba Europos tapybei. *Gimtoji kalba mokykloje IX*, 94–97.
- Jaugienė, Dona. 2020. Zigmo Gėlės tradicija Šiauliu „Romuvos“ gimnazijoje. *Gimtoji kalba mokykloje IX*, 98–105.
- Jovaišienė, Milda. 2022. Rašinio kūrimas: kultūrinių kontekstų paieškos. *Gimtoji kalba mokykloje X*, 8–17.
- Jurgaitytė, Irma, Virginija Dapkevičienė. 2013. Jaunesniųjų paauglių grožinės literatūros skaitymo poreikių analizė saviraiškos aspektu. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 84–88.
- Jurgaitytė, Irma, Kazimieras Župerka. 2016. Viešosios kalbos trūkumai, pažeidžiantys logiką. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 56–65.
- Kačiūškienė, Genovaitė. 2017a. Keletas žodžių apie profesorių Aleksą Girdenį. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 51–55.
- Kačiūškienė, Genovaitė. 2017b. Leidinių serija „Lietuvių kalbos tarmės mokyklai“ ir virtuali informacija apie ją. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 56–62.
- Kačiūškienė, Genovaitė. 2019. Kodėl verta mokytis lietuvių kalbos ir kalbėti lietuviškai? *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 15–18.
- Kačiūškienė, Genovaitė. 2020. Lietuvių kalbos draugijai – 85: darbai ir lūkesčiai. *Gimtoji kalba mokykloje IX*, 20–25.
- Kačiūškienė, Genovaitė, Irena Kruopienė. 2014. Dar kartą dėl išimtinės veiksmažodžių rašybos. *Gimtoji kalba mokykloje II*, 34–41.
- Kačiūškienė, Genovaitė, Irena Kruopienė. 2016. Šiaurės panevėžiškių tarmybių samprata ir vartojimas: anketinis tyrimas. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 66–71.
- Kačiūškienė, Genovaitė, Irena Kruopienė. 2019. Tarpukario Lietuvos laikraštis „Mūsų rytojūs“: tematika, kalba, reikšmė lietuvių tirtinimui. *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 19–25.
- Kardelienė, Laimutė. 2015. Profesinis dialogas kaip pagalba pradedančiajam kūno kultūros mokytojui. *Gimtoji kalba mokykloje III*, 17–23.
- Kardelienė, Laimutė. 2016. Įžvalgos apie metakalbos elementus neuniversitetinių nuolatinių kosmetologijos programos studijų baigiamuosiuose darbuose. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 72–80.
- Karenauskienė, Sandra. 2017. Kaip prisijaukinti Kristijoną Donelaičių, arba pasaka apie šūdvalį ir pavasario linksmybes. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 111–114.
- Karenauskienė, Sandra. 2019a. Literatūros mokymas netradicinėje erdvėje. *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 122–124.
- Karenauskienė, Sandra. 2019b. Tapatybės raiška literatūroje – partizano Dzūko dienoraštis. *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 125–128.
- Kazlauskaitė, Beata, Asta Gagilienė. 2019. Patriotizmo dvasia bei suvokimas praityje ir XXI amžiuje. *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 129–132.
- Kniūraitė, Ugnė. 2022. Palyginimai Lauros Sintijos Černiauskaitės romane „Benedikto slenksčiai“. *Gimtoji kalba mokykloje X*, 98–105.

- Koroliovė, Sigita. 2016. Dvikalbystės problemos mokant sutrikusios klausos vaikus. *Gimtoji kalba mokykloje* IV, 112–117.
- Koroliovė, Sigita. 2017. Ką reikia žinoti ugdant neprigirdintį vaiką. *Gimtoji kalba mokykloje* V–VI, 115–121.
- Kruopienė, Irena. 2022. Kazimieras Župerka ir „Lingua Lituonica“. *Gimtoji kalba mokykloje* X, 8–14.
- Kruopienė, Irena, Genovaitė Kačiuškienė. 2015. Lietuvių bendrinė tartis: kūrybiškas taisyklingos tarties lavinimas. *Gimtoji kalba mokykloje* III, 24–31.
- Kukelkienė, Tatjana. 2019. Profesinės spaudos vieta mokytojo gyvenime: savaitraščio „Dialogas“ atvejis. *Gimtoji kalba mokykloje* VII–VIII, 26–34.
- Kulbeckienė, Gintarė, Jurgita Macienė. 2019. Bendrinė lietuvių kalba: ar madinga jaunimui vartoti taisyklingą kalbą. *Gimtoji kalba mokykloje* VII–VIII, 35–52.
- Kulbeckienė, Gintarė, Jurgita Macienė. 2022. Bendrinės kalbos prestižas: ar taisyklinga kalba gimnazistui vertybė? *Gimtoji kalba mokykloje* X, 25–36.
- Kvašytė, Regina. 2014. Latvių kalbos tikriniai žodžiai lietuviškai: normos ir jų kaita. *Gimtoji kalba mokykloje* II, 42–49.
- Kvašytė, Regina. 2015. Terminai su dėmeniu *kalba*. *Gimtoji kalba mokykloje* III, 32–42.
- Kvašytė, Regina. 2016. Dalykinį ir profesinį kalbėjimą pavadinantys terminai su dėmeniu *kalba*. *Gimtoji kalba mokykloje* IV, 81–90.
- Kvašytė, Regina. 2019. Terminai su šaknimis *kalb-* ir *šnek-*. *Gimtoji kalba mokykloje* VII–VIII, 53–61.
- Kvašytė, Regina. 2020. Terminai su šaknimis *vard-* ir *žod-*. *Gimtoji kalba mokykloje* IX, 26–37.
- Kvašytė, Regina, Genovaitė Kačiuškienė. 2022. Profesorius Kazimieras Župerka – 2021 metų Kazickų šeimos fondo Petro Būtėno premijos laureatas. *Gimtoji kalba mokykloje* X, 37–44.
- Kvietkuvienė, Emilija. 2019. Giminės dienoraščių tyrimas. *Gimtoji kalba mokykloje* VII–VIII, 118–121.
- Kvietkuvienė, Emilija. 2022. Mokinių tiriamieji darbai – neatsiejama literatūros kurso dalis. *Gimtoji kalba mokykloje* X, 106–113.
- Macienė, Jurgita. 2013. Taisyklingo vardų vartojimo prielaidos. *Gimtoji kalba mokykloje* I, 38–44.
- Macienė, Jurgita. 2016. Prastas raštingumas – efektyvios komunikacijos kliūtis. *Gimtoji kalba mokykloje* IV, 91–97.
- Macienė, Jurgita. 2017. Lietuvių kalbos pratybų sąsiuvinis: (ne)veiksmingos komunikacijos pavyzdys. *Gimtoji kalba mokykloje* V–VI, 63–71.
- Macienė, Jurgita. 2022. Kiekybinė baigiamųjų darbų arba baigiamųjų projektų rengėjų raštingumo analizė. *Gimtoji kalba mokykloje* X, 45–57.
- Macienė, Jurgita, Aušra Rimkutė. 2014. Studentų raštingumo problemos. *Gimtoji kalba mokykloje* II, 50–59.
- Malakauskas, Algirdas. 2013. Kalbos taisyklingumas ir mokykla. *Gimtoji kalba mokykloje* I, 45–49.
- Malakauskas, Algirdas. 2014. Kirčiavimo variantai bendrinėje šnekamojoje kalboje. *Gimtoji kalba mokykloje* II, 60–64.
- Malakauskas, Algirdas. 2015. Ko ir kaip mokyti kirčiuoti dėstant specialybės lietuvių kalbą. *Gimtoji kalba mokykloje* III, 43–46.
- Marcišauskaitė, Vida, Rasa Stoškuvienė. 2017. Keli pasiūlymai kviečiant mokinius į susitikimą su liaudies daina. *Gimtoji kalba mokykloje* V–VI, 122–126.
- Markevičius, Aurimas. 2019a. Mokinių rašybos gebėjimų pažanga pereinant į aukštesnes klases ir raštingumo problemos. *Gimtoji kalba mokykloje* VII–VIII, 62–82.
- Markevičius, Aurimas. 2019b. Mokinių skrybys taisyklių mokėjimas, taikymas, gebėjimų pažanga. *Gimtoji kalba mokykloje* VII–VIII, 8–96.
- Markevičius, Aurimas. 2020. Mokinių akcentologijos taisyklių praktinio taikymo ir konkrečių žodžių kirčiavimo įgūdžiai. *Gimtoji kalba mokykloje* IX, 38–53.
- Markevičius, Aurimas. 2022. Dalelytės *gi* rašymo su kitais žodžiais kartu arba atskirai neaptarti atvejai. *Gimtoji kalba mokykloje* X, 58–64.
- Maskuliūnas, Bronius, Urtė Šulskienė. 2020. Biblioteka, skaitytojas, skaitymo skatinimas. *Gimtoji kalba mokykloje* IX, 54–59.

- Maskuliūnienė, Džiuljeta. 2019. Literatūrinis ugdymas 9–10 (gimnazijų I–II) klasių koncentre – be vaikų ir jaunimo literatūros?“ *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 97–109.
- Maskuliūnienė, Džiuljeta. 2020. Vaikų literatūros studijos ir tyrimai Šiaulių universitete. *Gimtoji kalba mokykloje IX*, 60–77.
- Maskuliūnienė, Džiuljeta, Bronius Maskuliūnas. 2017. Vaikų rašytojo dilema: tarp išpareigojimo estetikai (meniui) ir visuomenei (skaitytojų bendruomenei). *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 72–78.
- Mazolevskienė, Aldona, Laura Bunevičiūtė. 2022. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų nuomonė ir patirtys su bežodėmis knygomis ankstyvojo raštingumo kontekste. *Gimtoji kalba mokykloje X*, 65–76.
- Mazūraitė, Asta, Raimonda Rumbinaitė. 2014. Gimtoji kalba šiandieninėje visuomenėje. *Gimtoji kalba mokykloje II*, 79–81.
- Mykolaitienė, Ligita. 2014. Sakinių tipai ir jų vartosenos ypatybės informaciniuose dokumentuose. *Gimtoji kalba mokykloje II*, 65–70.
- Narbutienė, Lolita. 2013. Lietuvių kalbos mokymo individualizavimas panaudojant informacines ir komunikacines technologijas. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 101–104.
- Papaurėlienė, Vida, Silvija Papaurėlytė. 2017. Projektų metodo panaudojimas per lietuvių kalbos pamokas 5–8 klasėse. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 79–84.
- Papaurėlienė, Vida, Silvija Papaurėlytė. 2019. Ugdomasis diktantų tekstų vaidmuo formuojant mokinių vertybines nuostatas. *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 133–139.
- Papaurėlytė, Silvija. 2013. Metafora gimtosios kalbos pamokose: naujas požiūris. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 50–56.
- Paulauskienė, Alma. 2017. Šiuolaikiška lietuvių kalbos pamoka: stotelių metodas. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 127–131.
- Paulauskienė, Alma. 2020. Šiuolaikiška lietuvių kalbos pamoka: pamokos studija. *Gimtoji kalba mokykloje IX*, 106–108.
- Paulauskienė, Alma, Ona Laima Gudzinevičiūtė. 2019. Kelmės „Kražantės“ progimnazijos interneto svetainės kalba. *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 140–145.
- Pranckutė, Agnė. 2020. Skaitymo skatinimo diskursas viešojoje erdvėje: vaizdinių pranešimų, skirtų vaikams ir paaugliams, specifika. *Gimtoji kalba mokykloje IX*, 78–91.
- Rimeikytė, Rūta, Rasa Mazaliauskaitė. 2014. Mokyklos biblioteka – kultūros skleidimo židinys. *Gimtoji kalba mokykloje II*, 82–92.
- Rimkutė-Ganusauskienė, Aušra. 2015. Aukštųjų mokyklų vadovėlių kalba. *Gimtoji kalba mokykloje III*, 47–54.
- Rinkevičienė, Aušrinė. 2015. Šiaulių mokyklų antspaudų, spaudų, dokumentų kalbos klaidos ir rengimo trūkumai. *Gimtoji kalba mokykloje III*, 55–65.
- Sruogis, Rimvydas. 2013. Literatūros mokymo problemos. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 105–107.
- Stonienė, Daiva. 2019. Kelmės rajono raštingiausio mokinio konkursų 2007–2018 metais apžvalga. *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 146–147.
- Stulpinienė, Asta. 2022. Lietuvių kalbos ir literatūros bei kitų dalykų integravimas – patirtinis ugdymas. *Gimtoji kalba mokykloje X*, 8–17.
- Šiaulienė, Aldona. 2017. Bibliotekos idėjos tarp skaitmeninių džiunglių. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 85–94.
- Šimkutė, Modesta, Ona Laima Gudzinevičiūtė. 2015. Švietimo įstaigų pavadinimai. *Gimtoji kalba mokykloje III*, 66–76.
- Šimkuvienė, Rita. 2013. Užklausinio skaitymo iššūkiai. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 108–112.
- Šimkuvienė, Rita. 2014. Projektinis darbas literatūros pamokose. *Gimtoji kalba mokykloje II*, 93–97.
- Trijonienė, Daiva. 2016. Pirmoji pagalba ruošiantis lietuvių kalbos egzaminui. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 118–120.
- Tomanaitė, Lina. 2013. Mokinių kūrybinių gebėjimų ugdymas per projektinę veiklą. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 113–115.

Tumėnas, Stasys. 2013. Pakruojo rajono mokytojų ir mokinių požiūrio į tarmes analizė. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 57–63.

Turovaitė, Inga. 2013. Mokinių aktyvinimas per literatūros pamokas 5–8 klasėse. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 116–118.

Urnėžiūtė, Rita. 2016. Mokinių nuomonė apie pasirengimą viešojo kalbėjimo įskaitai ir įskaitos kalbų prekybą. *Gimtoji kalba mokykloje IV*, 98–110.

Valančienė, Jolanta. 2015. Raštingumo vieta visuminio ugdymo procese. *Gimtoji kalba mokykloje III*, 101–104.

Valskys, Vidas. 2013. Mokyklinis žargonas: Vilniaus mokinių požiūris. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 64–75.

Vaskelienė, Jolanta. 2013. Lietuvių kalbos kartojimas per literatūros pamokas. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 76–82.

Vaskelienė, Jolanta. 2015. Ko neišmokstama mokykloje, arba studentų (ne)raštingumas. *Gimtoji kalba mokykloje III*, 77–84.

Verbickienė, Laima. 2013. Lietuvių kalbos mokymo problemos Radviliškio Lizdeikos gimnazijoje. *Gimtoji kalba mokykloje I*, 119–130.

Verbickienė, Laima. 2014. Mokyklų interneto puslapių klaidos. *Gimtoji kalba mokykloje II*, 98–104.

Verbickienė, Laima. 2017. Rašinio analizės pamokos. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 132–135.

Župerka, Kazimieras. 2013. Ar kalbą reikia prižiūrėti? *Gimtoji kalba mokykloje I*, 8–14.

Župerka, Kazimieras. 2017. Apie kalbos raišką ir kalbos dvasią. *Gimtoji kalba mokykloje V–VI*, 95–106.

Župerka, Kazimieras. 2019. Dažniausios kablelio klaidos viešuosiuose raštuose. *Gimtoji kalba mokykloje VII–VIII*, 110–116.

Župerka, Kazimieras. 2020. Atmesti stilistikos tradiciją? *Gimtoji kalba mokykloje IX*, 110–117.

Župerka, Kazimieras. 2022. „Lyčiai jautrios kalbos gairės“ – kalbėsenos rekomendacijų kratiny. *Gimtoji kalba mokykloje X*, 122–127.